

Το πόρισμα Τσεβά

Προς Τον κ. Προϊστάμενον της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών

ΘΕΜΑ: «Υποβολή φακέλου ενεργηθείσης προκαταρκτικής εξετάσεως».

Δια της υπ' αριθμ. 1868 /5-9-1974 παραγγελίας υμών έλαβον την εντολήν όπως ενεργήσω προκαταρκτικήν εξέτασιν προς διακρίβωσιν τυχόν τελέσεως αξιοποιώνων πράξεων εξ αφορμής των περί το Πολυτεχνείον γνωστών αιματηρών εκδηλώσεων του Νοεμβρίου 1973. Επιληφθείς ούτω της ερεύνης εξήτασα πλήθος μαρτύρων, συνέλεξα έγγραφα, ενήργησα αυτοψίας και άλλας έρευνας, ήκουσα μαγνητοταινίας και παρηκολούθησα την προβολήν κινηματογραφικών ταινιών, ληφθεισών κατά τας ερευνησόμενας εκδηλώσεις. Υποβάλλων ήδη υμίν τον σχηματισθέντα ογκώδη φάκελλον αναφέρω τα ακόλουθα επί των εκ της ερεύνης ταύτης διαπιστωθέντων:

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

A) ΠΡΟΗΓΗΘΕΝΤΑ

Την 20ην Νοεμβρίου 1972 είχαν διεξαχθή αρχαιρεσίαι εις άπαντας τους φοιτητικούς Συλλόγους των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων προς ανάδειξιν νομίμων εκπροσωπήσεων. Αποτέλεσμα όμως των αρχαιρεσιών τούτο ήτο η εις τας περισσότερους Σχολάς, πλήν των τοιούτων Τοπογράφων και Χημικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, ανάδειξις εκπροσώπων ασχέτων και ξένων προς την αληθή βούλησιν των εκπροσωπούμένων. Δί' ο και σταθερόν, αμετάθετον και θερμόν ήτο το σύνθημα μεταξύ του σπουδαστικού κόσμου δια γνήσιας και αδιάβλητους αρχαιρεσίας.

Το ειλικρινές και δίκαιον τούτο αίτημα απετέλεσε την απαρχήν των κατά Νοέμβριον 1973 γνωστών αιματηρών γεγονότων του Πολυτεχνείου. Από των αρχών ήδη του μηνός Νοεμβρίου, συμπληρουμένου του κατά νόμον ετησίου κύκλου των φοιτητικών εκπροσωπήσεων, το αίτημα τίθεται, καθίσταται γενικόν και εμφανίζεται σταθερόν, εμπνέον τους σπουδαστάς εις αποφασιστικήν, προς ικανοποίησιν του, αγωνιστικότητα.

Το έναυσμα του αγώνος δίδεται δια της υπο των Συλλόγων Τοπογράφων και Χημικών του ΕΜΠ δημοσιεύσεως δια του τύπου του από 8-11-1973 ψηφίσματος αναφερομένου εις σπουδαστικά μόνον

ζητήματα και αιτήματα. Την 13ην Νοεμβρίου 1973 επισκέπτεται το Πολυτεχνείο ο τότε Υπουργός Παιδείας και Κυβερνήσεως Σπυρίδωνος Μαρκεζίνη Παναγιώτης Σιφναίος, όστις εις μάτην προσπαθεί να κατευνάση τα πνεύματα, να πείση περί των αγαθών του προθέσεων και να αναβάλη προς καιρόν τας αρχαιρεσίας, ελπίζων προφανώς εις την δια των ενεργηθησομένων βουλευτικών εκλογών εκτόνωσιν της καταστάσεως.

Απέρχεται του Πολυτεχνείου άπρακτος και ανήσυχος, μη δυνηθείς να εφοδιάση τον πρύτανιν δια του όπερ ειχεν υποσχεθή διατάγματος περί αναβολής των αρχαιρεσιών, ίνα δυνηθή να αρνηθή την υπο των σπουδαστών αιτηθείσαν ήδη, εν τω πλαισίω του νόμου, άδειαν συγκλήσεως των συνελεύσεων, διότι το διάταγμα τούτο –κατά την χαρακτηριστικήν έκφρασιν του τότε Υπουργού- «περιεπλανάτο εισέτι μεταξύ Αγαθαγγέλου και Παρασκευά Ιωαννίδη, καίτοι υπογραφέν υπ' αυτού από δεκαήμερου και πλέον».

Β) ΤΕΤΑΡΤΗ,

14- 11- 1973

Και την 14- 11- 1973 αι επίφοβοι Γενικοί Συνελεύσεις των σπουδαστών πραγματοποιούνται νομίμως. Από 14.00 μέχρι 17.30 ώρας περίπου 3.000 σπουδασταί του Πολυτεχνείου συνέρχονται εις τα κτίρια των Σχολών των και πραγματοποιούνται Συνελεύσεις των Συλλόγων: Αρχιτεκτόνων, Πολιτικών Μηχανικών, Μηχανολόγων- Ηλεκτρολόγων και Χημικών Μηχανικών. Εις απάσας τας Συνελεύσεις ταύτας συνεζητήθησαν σπουδαστικά μόνον θέματα και απεφασίσθη η αποχή εκ των μαθημάτων μέχρι και της Δευτέρας 19- 11- 1973. Το προηγούμενον όμως των περί την Νομικήν, ίδια, Σχολήν, γεγονότων του Φεβρουαρίου 1973 και των εξ αυτών δυσμενών εξελίξεων, σοβαρός μεν προεκάλει εις τους τότε κρατούντος ανησυχίας, προάγγελος όμως ήτο ελπίδων πολλών δια τας νεανικάς καρδίας των σπουδαστών. Και το αντίθετον τούτο, δί' έκαστον των δισταμένων συναίσθημα σοβαρώς επετεινέτο, τεχνιέντως εκατέρωθεν υπο ανησυχιών και ελπίδων τροφοδοτούμενον.

Τας απογευματινάς ώρας της ίδιας ημέρας, Τετάρτης 14- 11- 1973, ρίπτεται υπο τινων σπουδαστών η ιδέα της παραμονής και διανυκτερεύσεώς των εντός του Πολυτεχνείου και συνενοούνται μετά των αυτόθι παραμενόντων. Η τοιαύτη περί παραμονής απόφασις υπήρξεν αυθόρμητος και ήτο ξένη- αρχικώς τουλάχιστον- προς πάσαν ιδέαν πολιτικής εκμεταλλεύσεως των εκδηλώσεων. Περί την 18.00 ώραν πραγματοποιείται εκτός του Πολυτεχνείου και επι των οδών

Πατησίων και Στουρνάρα συνάντησις του Πρυτάνεως του Πολυτεχνείου μετά του τότε Αστυνομικού Διευθυντού Αθηνών, παρισταμένου εκπροσώπου της Εισαγγελικής Αρχής και ζητείται άδεια του πρυτάνεως, δια την εντός του ιδρύματος είσοδον των αστυνομικών προς εκδίωξιν των σπουδαστών. Ο πρύτανις όμως αρνείται κατηγορηματικώς, διερμηνεύων εν τούτω και την ομόφωνον και ομόρρυθμον γνώμην της τε Συγκλήτου και του Συλλόγου των καθηγητών του Πολυτεχνείου.

Η τοιαύτη υπεύθυνος θέσις των καθηγητών του Πολυτεχνείου εξεφράσθη και επισήμως δια της από 15- 11- 1973 αποφάσεως της Συγκλήτου, δι' ης κατηγορηματικώς απεκρούετο πάσα ιδέα επεμβάσεως διότι θα κατελύετο δι' αυτής το ακαδημαϊκόν άσυλον και σοβαρός υφίστατο κίνδυνος, αιματοχυσίας. Εξεφράζετο δε εν ταυτώ η ελπίς της υπο των ιδίων των καθηγητών, ως και κατά το παρελθόν, ειρηνικής αντιμετώπισεως των γεγονότων. Νέα πρσπάθεια της Αστυνομίας δι' απ' ευθείας συνεννοήσεως μετ' εκπροσώπων των σπουδαστών προς ειρηνικήν αποχώρησίν των εκ του Πολυτεχνείου αποτυγχάνει. Οριστικοποιείται ούτω η απόφασις της αυτόθι παραμονής των σπουδαστών και από 22.00 ώρας λαμβάνονται τα πρώτα του εκ των έσω αποκλεισμού των.

Ουδέν όμως εκ των έξω η Αστυνομία πραγματοποιεί. Αποσύρεται και απρακτεί, οιονεί απαθώς θεωμένη των γιγνομένων, παρά τον σαφώς διαφαινόμενον κίνδυνον διεισδύσεως στοιχείων ξένων και επιρροών επιβλαβών ασχετων προς τα σπουδαστικά αιτήματα, μεταξύ του φοιτητικού κόσμου, κίνδυνον, ον αντελήφθησαν ή θα έδει να αντιληφθούν πολυπλεύρως και ουχί μονομερώς αι υπηρεσίαι πληροφοριών της Αστυνομίας. (Οράτε σχετικήν αναφοράν αρμοδίας υπηρεσίας). Και ούτω δεν επιχειρείται ευθύς εξ υπαρχής το λογικώτερον και απλούστερο, ο αποκλεισμός δηλονότι του τετραγώνου του κτιριακού συγκροτήματος του Πολυτεχνείου και η απαγόρευσις ή ο έλεγχος, έστω, των εις το Πολυτεχνείον εισερχομένων και εξερχομένων αυτού. Ούτω και το πανεπιστημιακόν άσυλον θα διετηρείτο και τα επακολουθήσαντα έκτροπα θα προελαμβάνοντο. Και το αποτέλεσμα υπήρξεν αληθώς τραγικόν. Στοιχεία ξένα, άσχετα και εχθρικά προς τους σπουδαστάς εισέρχονται εις το Πολυτεχνείον, ο ιερός χώρος του οποίου μεταβάλλεται εις αιματοβαφή στίβον ενός απηνούς αγώνος φανατικών πολιτικών αντιθέσεων.

Εκπρόσωποι των ποικίλων αποχρώσεων της αριστεράς διασταυρούνται μετά πρακτόρων της ΚΥΠ και ανυποψίαστοι αγνοί σπουδασταί συνεργάζονται μετά πρακτόρων μυστικών υπηρεσιών. Και πάντες ούτοι ίδιας έχουν επιδιώξεις, οι οποίοι συμπορεύονται εις την προς ίδιον όφελος αδίστακτον εκμετάλλευσιν του αγνού ιδεαλισμού των νέων

(κατάθεσις υπ' αρ. 176 και μαγνητοταινία). Από του απογεύματος της Τετάρτης 14- 11- 1973, το καθαρών σπουδαστικών αιτημάτων φοιτητικόν κίνημα, μεταλλάσσεται εις πολιτικόν και εκφράζεται ως αντίθεσις προς την κρατούσαν τότε δικτατορίαν.

Τα ριπτόμενα δε αρχικά συνθήματα δηλοποιοούν την ενότητα εις αυτήν την αντίθεσιν « ψωμί- παιδεία- ελευθερία – δημοκρατία. Λαϊκή Κυριαρχία, έξω το ΝΑΤΟ, Δημοκρατική παιδεία, κάτω η Χούντα, όχι στον εμπαιγμό του τρελού » κ.α. Η τοιαύτη προς τον πολιτικόν χώρο μετατόπισις του αγώνος σωρευτικά προκαλεί γεγονότα και ραγδαίας συνεπάγεται εξελίξεις. Η βαρεία πολιτική ατμόσφαιρα της εποχής και η επι έτη συμπιεζομένη πολιτική βούλησις εύρον άνοιγμα εκτονώσεως έντονον εις τα δια των εκδηλώσεων προκαλούμενα ρήγματα εις τον δικτατορικόν μονολιθισμόν, ενώ ο κατά την ιδίαν εσπέραν τεθείς εις λειτουργίαν πρόχειρος ραδιοφωνικός σταθμός του Πολυτεχνείου μεταβάλλει εις κήρυγμα εύγλωπτον.

Ισχυρών συγκινησιακών δονήσεων, γενεσιουργόν, την κραυγήν: «Εδώ Πολυτεχνείον, εδώ Πολυτεχνείον, εδώ ο ραδιοφωνικός σταθμός των ελεύθερων αγωνιζομένων Ελλήνων »! Η στιγμή ήτο κρίσιμος, διότι η εκδήλωσις ήτο αυτόχρημα επαναστατική – και το έτι σπουδαιότερων - εις χώρον ελευθερίας πνευματικής και κατέκλυζε τας ψυχάς αμετανοήτων ιδεολόγων όλων των εποχών, των νέων! Απητείτο γνώσις του αναφυσομένου ήδη προβλήματος και εχρειάζετο σύνεσις, αντικειμενικότης, διορατικότης και ψυχραιμος αποφασιστικότης δια την αντιμετώπισιν και επίλυσιν τούτου. Και ως προς μεν την γνώσιν σοβαρώς εδοκιμάσθη, διότι ουδείς των αναλαβόντων την ευθύνην των γεγονότων εκ των τότε κρατούντων εδείχθη ότι κατενόει σοβαρώς τα σπουδαστικά αιτήματα και την ιδιότυπον και ιδιόμορφον ψυχολογίαν των νέων, οι οποίοι εις τας προοδευτικάς και ανακαινιστικάς τάσεις των εμφανίζονται ανέκαθεν ως αντιφρονούντες, αντικυβερνητικοί και ουχί σπανίως επαναστατικοί. Ως προς δε την σύνεσιν, την ψυχραιμίαν και διορατικότητα τραγική επηκολούθησεν η εκ των εξελίξεων διάψευσις αυτής της ελπίδος.

Γ) ΠΕΜΠΤΗ

15- 11- 1973

Την Πέμπτην, 15- 11- 1973, η συγκέντρωσις λαμβάνει αμιγώς πολιτικόν χαρακτήρα.

Πλήθη λαού κατέρχονται προς το Πολυτεχνείον, αι εκτός αυτού συγκεντρώσεις ογκούνται και αυξάνονται γεωμετρικώς οι εντός αυτού

εισερχόμενοι σπουδασταί, αλλά και εργάται. Μαχητικά, αναρχικά και αριστερά στοιχεία επηρεάζουν προς στιγμήν το δια του Ρ / Σ και τω μεγαφώνων ριπτόμενα συνθήματα, ενώ πράκτορες της Κ Υ Π, της Ε Σ Α και άλλων μυστικών υπηρεσιών νοθεύουν την καθαρότητα των φοιτητικών συνθημάτων δια της διαδόσεως αναρχικών και ανατρεπτικών τοιοούτων όπως Κ Κ Ε – Κάτω το Κράτος, Λαοκρατία, ζήτω η σεξουαλική επανάστασις κ.α – (κακότεχνος προβοκάτσια κατά Σιφναίων και Δασκαλόπουλον) και προσπαθούν να εξωθήσουν και παρασύρουν τους σπουδαστάς εις παντοίας πράξεις βίας και δολιοφθορών. (Καταθέσεις υπ' αρ. 33, 61, 75, 130, 155, 159, 187, 202, και 213).

Και οι σπουδασταί αμύνονται προς πάσαν κατεύθυνσιν. Επαναφέρουν τον Ρ / Σ εις την ορθήν αντιδικτατορικήν θέσιν του, απαλοΐφουν αναρχικά και εξτρεμιστικά συνθήματα, αποκαλύπτουν και εκδιώκουν εκ του Πολυτεχνείου τους πράκτορας, τοποθετούν φρουράς εις άπαντα τα εργαστήρια και χώρους οργάνων προς διαφύλαξιν των έναντι πάσης φθοράς ή ζημίας, οργανώνουν επιμελώς την αυτόθι παραμονήν των δια του ορισμού ειδικών επιτροπών κατά τομείς, επιμελούμενοι και αυτής της καθαριότητος, καταστρέφουν όμως από συμφώνου οι ίδιοι το γραφείον του Κυβερνητικού Επιτρόπου και καλούν τον λαόν εις συμπάρασιν και εξέγερσιν. (Οράτε καταθέσεις απάντων των καθηγητών του Πολυτεχνείου και του επιμελητού Ιατρίδη) .

Εκτός του Πολυτεχνείου η κατάστασις εμφανίζεται περισσότερον έκρυθμος, διότι η ευρύτης των χώρων και η εντεύθεν ελευθερία κινήσεων διευκολύνει τας μαζικάς συγκεντρώσεις και μαχητικάς εκδηλώσεις εις διάφορα σημεία του κέντρου της πόλεως. Κινήσεις διαδηλωτών, συγκεντρώσεις, μικροσυμπλοκαί με αστυνομικούς, διανομή προκηρύξεων, επικόλλησις ή αναγραφή συνθημάτων εις αυτοκίνητα κ. λ. π. μεταφοραί τροφίμων και φαρμάκων εις τους εντός του Πολυτεχνείου, μεμονωμένα περιστατικά προπηλακισμού εις βάρος αστυνομικών και στρατιωτικών και διακοπή της έμπροσθεν του Πολυτεχνείου κυκλοφορίας κατά τας εσπερινάς ώρας είναι τα κυρια χαρακτηριστικά της ημέρας ταύτης.

Από πλευράς υπευθύνων συνεχίζετο περιέργως η απραξία και εφεκτικότης. Πραγματοποιείται συνάντησις του Υπουργού Παιδείας μετά του Πρωθυπουργού και αμφοτέρων, ακολούθως μετά του τότε Προέδρου της Δημοκρατίας παρισταμένου και του Υπουργού Δημοσίας Τάξεως. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας – καθ' α υπο του Παν. Σιφναίου κατατίθεται – εξεδηλώθη αντίθετος προς πάσαν επέμβασιν εις το Πολυτεχνείον, συμφωνών εν τούτω με την απόφασιν της Συγκλήτου. Και εις την γενομένην προς αυτόν παρατήρησιν περί κινδύνου

προκλήσεως μεγάλων καταστροφών απήντησεν: « Ας τα σπάσουν. Ας κάψουν και το Πολυτεχνείον. Έχομε λεπτά δια να τα ξαναφτιάξωμεν. Ας κατεβούν και στους δρόμους. Ας σπάσουν τις βιτρίνες ».Επεδίωκε προφανώς -

επιλέγει ο αυτός πάντοτε τότε Υπουργός Παιδείας – πολιτικά οφέλη. Ποία και πώς όμως. Ιδού το ερώτημα!

Δ) ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ,

16 – 11 – 1973

Το δράμα των γεγονότων του Πολυτεχνείου οδηγείται εις την τραγικήν του κορύφωσιν και την αιματηράν του κατάληξιν. Εντός μεν του Πολυτεχνείου η θέσις των ως είρηται, ποικιλώνυμων φατριών και πολιτικών τάσεων σκληρύνεται, ενώ τα δια του Ρ / Σ εκπεμπόμενα συνθήματα συγκινούν, προκαλούν, διεγείρουν και κινητοποιούν μάζας λαού εις ομαδικάς συγκεντρώσεις. Κατά τας μεσημβρινάς ώρας πραγματοποιούνται αι πρώται μεγάλαι πορείαι προς Ομόνοϊαν και Πολυτεχνείον δια των μεγάλων αρτηριών :

Αιόλου, Σταδίου, Πανεπιστημίου, Πατησίων και Αλεξάνδρας. Την 18.00 ώραν μέγα πλήθος διαδηλωτών πορεύεται προς το Σύνταγμα.

Ανακόπτεται όμως υπό αστυνομικών δυνάμεων η πορεία του και εις την συμβολήν των οδών Σταδίου – Δραγατσανίου και Κοραή επιχειρείται η βιαία διάλυσις του. Κατά την επανακολουθήσασαν συμπλοκήν ρέει το πρώτον αίμα, διότι υπήρξαν εκατέρωθεν τραυματία. Κατά τινας μάλιστα μαρτυρίας, μη πλήρως εξελεγχθείσας, ετραυματίσθησαν θανασίμως νεαρά διαδηλώτρια και διαδηλωτής και επυροβολήθη δις Υπαστυνόμος ανεπιτυχώς (καταθέσεις υπ' αριθμ. 215, 216 και 217). Στοιχεία ύποπτα και ανεύθυνα, ομαδικώς ή και ατομικώς ενεργούντα, προβαίνουν εις πράξεις βιαιοπραγίας κατά πολιτών και εις καταστροφάς περιουσιών (Θραύσεις βιτρινών και προθηκώνω καταστημάτων – κατάθεσις 239). Ομάς διαδηλωτών επέτυχε και εισήλθε εις το επι της οδού Αιόλου αρ. 104 Μέγαρο της Νομαρχίας Αττικής και μετά κόπου εξεβλήθη υπο των αστυνομικών.

Η κατάσταση συνεχώς εκτραχύνεται και καθίσταται επικίνδυνος. Την 19.30 ώραν ζητείται υπο της Αστυνομίας η επικουρία της Χωροφυλακής, ήτις και αναλαμβάνει την φρούρησιν διαφόρων δημοσίων καταστημάτων, (έγγραφον της υπ' αρ. Ε. 34356 Φ 0025 / 16-11-1973). Περί ώραν 20.30 αρχίζουν αι πρώτοι συγκεντρώσεις και επιθέσεις των διαδηλωτών κατά του επι της συμβολής των οδών Γ.

Σεπτεμβρίου και Μάρνη κτιρίου του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως, αίτινες και κατά τρεις διαδοχικές φάσεις συνεχίζονται μέχρι της 22.30 ώρας. Επιτυγχάνεται αρχικώς η απόκρουσις και διάλυσις των διαδηλωτών δι' απλών απωθήσεων και χρήσεως αστυνομικών ράβδων, ως και δακρυγόνων αερίων. Κατά τας τελικάς όμως φάσεις των επιθέσεων τούτων χρήσις πυροβόλων όπλων, τη εντολή του Διοικητού του μικτού Επιτελείου του Υπουργείου Στρατηγού Βαρνάβα. Ως προς τον χαρακτήρα της τοιαύτης χρήσεως των όπλων τα υπο των αρμοδίων υποστηριζόμενα σοβαρώς προς την πραγματικότητα αντιτίθεται.

Ομιλούν ούτω περί πυροβολισμών εις τον αέρα προς εκφοβισμόν ενώ οι δύο (2) πρώτοι νεκροί εκ του καταλόγου των γνωστών θυμάτων έπεσαν εις τον γύρωθεν χώρον και ακόμη υπήρξαν πολλοί τραυματίαι. Εν τη ερεύνη ακολουθώς της νομιμότητος της ούτω γενομένης χρήσεως των όπλων σοβαρά διαπιστούται αντίθεσις απόψεων των τότε υπευθύνων υπηρεσιακών παραγόντων, των μεν υποστηριζόντων ότι νομίμως εγένετο η χρήσις των όπλων (κατάθεσις υπ' αρ. 151), των δε τουναντίον ότι μεταξύ των νομίμων μέσων δεν ήτο και η χρήσις των όπλων κατά του πλήθους (κατάθεσις υπ' αρ. 180). Η κατά του πλήθους όμως χρήσις των όπλων διαπιστούται ως ετονίσθη ήδη, κατά τρόπον αναμφισβήτητον. Πέραν των συγκεκριμένων και επωνύμων θυμάτων, τα επι των κατέναντι τοίχων και των αυτόθι επι των οδών εσταθμευμένων αυτοκινήτων. διαπιστωθέντα και εισέτι υπάρχοντα ίχνη εκ προσκρούσεως βλημάτων πυροβόλων όπλων, εις μακρόν μάλιστα από του εδάφους ύψος καταδεικνύουν το έωλον του περί εκφοβιστικών βολών ισχυρισμού.

Η ύπαρξις τέλος ελευθέρων σκοπευτών, ελευθέρως εις τον χώρον του Υπουργείου κινουμένων, καθιστά ύποπτον πάσαν αντίθετον θέσιν. Διότι υπήρξεν αληθώς τραγική εν τη ενεργηθείση ερεύνη η ακόλουθος αποκάλυψις. Άτομον εν πολιτική περιβολή, φέρον κόμην μακράν και γενειάδα, εκράτει μακρύκανον πυροβόλον όπλον και ου μόνον ελευθέρως και ανεμποδίστως ως εις οικείον και γνώριμον χώρον, εκινείτο μεταξύ των οργάνων του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως, αλλά και επυροβόλει δια του όπερ έφερε φονικού όπλου εκ διαφόρων σημείων σημείων του κτιρίου και από της ταράτσας, αλλά και εκτός αυτού, κατά του πλήθους ή και μεμονωμένων διαδηλωτών προς το Πολυτεχνείον και την οδό Αβέρωφ. Τα στοιχεία ταυτότητος και η κακούργος συμπεριφορά του αδιστάκτου τούτου φονέως βεβαιούνται εκ των συλλεγεισών αποδείξεων (οράτε καταθέσεις υπ' αρ. 25, 151, 181, και 251).

Από της 20.00 ώρας περίπου ήρχισεν η εντός και εκτός του Πολυτεχνείου ρίψις βομβίδων δακρυγόνων υπο της Αστυνομίας, ενώ η

ψυχραιμία και η υπευθυνότης είχαν εγκαταλείψει πολλά από τα κατώτερα ιδία, όργανα της. Ου μόνον εκτύπων ανηλεών και βαναύσως τους διαδηλωτάς, σοβαράς προκαλούντες εις τούτους κακώσεις, αλλά και επυροβόλουν δια των όπλων των (καταθέσεις υπ' αρ. 209, 227, 228, και 258). Και είναι εύκολον να κρίνη τις και να παρακολουθήση την κατεύθυνσιν των υπο την δόνησιν παρομοίων ψυχικών εκρήξεων εξαπολυομένων βολίδων! Εις έτερα σημεία των οδών Πατησίων και Αλεξάνδρας πυραί ηνάπτοντο, οχήματα μετακινούντο και ανετρέποντο, οδοφράγματα ανεγείροντο, φθοραί και καταστροφαί περιουσιών προεκαλούντο. Και μέσα εις τον ορυμαγδόν αυτόν της καταστροφής και του ελλοχεύοντος θανάτου έπιπτον οι πρώτοι νεκροί και τραυματίαι.

Είναι έργον δικαιοσύνης δε εξ υπαρχής να τονισθή ότι η τραγωδία δεν υπήρξεν μονόπλευρος και δεν εβάρυνεν μόνον το άοπλον πλήθος και τους νέους διαδηλωτάς, διότι υπήρξαν και περιπτώσεις τραυματισμού αστυνομικών.

Κατά δεκάδας οι τραυματίαι διακομίζονται εις τον πρόχειρον υγειονομικόν σταθμόν του Πολυτεχνείου και εκείθεν προς τον Σ Α Β και το Ρυθμιστικόν Κέντρον Αθηνών. Πολλοί δε εξ αυτών εισήρχοντο εις τας γύρωθεν κατοικίας όπου ευγενείς συνάνθρωποι τους περιέθαλλον και προσέφεραν τας υπηρεσίας των. Είχεν αρχίσει ήδη η κίνησις των ασθενοφόρων. Δεν υπήρξεν όμως αναμενομένη, ούτε ανάλογος προς το μέγεθος της καταστροφής. Δισταγμός, επιφυλακτικότητα, φόβος; Ίσως, διότι και ασθενοφόρα εβλήθησαν και παρημποδίσθησαν υπο ομάδων πολιτών και της Αστυνομίας να εκτελέσουν το έργον των (καταθέσεις υπ' αρ. 68 και 227)

Άγνωστον τι ακριβώς επηρέασεν την βούλησιν υγειονομικώς υπευθύνων. Υπήρξαν όμως και ενθαρρυντικοί εξαιρέσεις διακακριμένων πράξεων φιλαλληλίας και ανθρωπισμού. Ιατροί των γύρω περιοχών προσέτρεξαν εις το Πολυτεχνείον, υπείκοντες εις την φωνήν του ανθρωπιστικού και ιατρικού των καθήκοντος, άγνωστοι και ανώνυμοι ιδιώται κινητοποιούνται, αδελφοί νοσοκόμοι δια να προσφέρουν τας υπηρεσίας των και παραλάβουν τραυματίας.

Ότε όμως ήρχισεν η διακομιδή των πρώτων τραυματιών, εις το Ρυθμιστικόν Κέντρο Αθηνών η ανθρωπίνη βαρβαρότης έδειξε το αληθές προσωπίον της, ημαύρωσε και διάσυρε πάσαν έννοιαν φιλαλληλίας και ανθρωπισμού. Οι τραυματίαι δεν απετέλουν εκεί αντικείμενον περιθάψεως και μερίμνης, αλλά στόχον κανιβαλλικών εκδηλώσεων εκ μέρους ευάρυθμων, εκ των αυτόθι υπηρεσιακώς ευρισκομένων , αστυνομικών υπαλλήλων, υπο τας ευλογίας και παροτρύνσεις του τότε διοικητικού Διευθυντού του Νοσοκομείου, όστις κραδαίνων παρανόμως

περίστροφον, υβρίζων και απειλών και βλασφημών, περιεφέρετο εις τους χώρους του Νοσοκομείου ενσπείρων τον τρόμον (οράτε και κατάθεσιν του ιδίου).

Υβρίζοντο αναιδώς και εκακοποιούνται βαναύσως ου μόνον οι τραυματίαι αλλά και οι συνοδοί των. Και υπήρξαν πολλοί περιπτώσεις βαρυτάτων τραυματισμών, υπο των «γενναίων» αυτών αστυνομικών προκληθέντων. Το ανήκουστον όμως και φοβερόν είναι ότι εδολοφονήθη άνθρωπος εν ψυχρώ εκ της κακουργίας των ταύτης: «Γύρω στα μεσάνυχτα της Παρασκευής – κατατίθεται υπο υπαλλήλου του Ρυθμιστικού (κατάθεσις υπ αρ. 78) – ένας νέος άνθρωπος ήλθε στο Ρυθμιστικό, ζητώντας πληροφορίες για τους δικούς του. Πέσανε επάνω του τρεις αστυφύλακες που ήσαν στο Ρυθμιστικό και τον κομμάτισαν κυριολεκτικώς στο ξύλο με αποτέλεσμα να πεθάνη. Τον μετέφεραν εν συνεχεία, στον νεκροθάλαμον ».

Του τραγικού περιστατικού υπήρξαν και άλλοι αυτόπται, οι οποίοι καταθέτουν ομοίως και αποκαλύπτουν μερικούς εκ των δολοφόνων (καταθέσεις υπ' αρ. 69, 70, 77, 79, 86 και 94). Ιατρός χειρουργός Ρυθμιστικού καταθέτει ότι υπέκυψεν εις τας χείρας του τραυματίας δια πυροβόλου όπλου, συνεπεία βαρείας κρανιοεγκεφαλικής κακώσεως εκ ξυλοδαρμού (κατάθεσις υπ' αρ. 86). Και υπάλληλος του ιδίου Νοσοκομείου τονίζει ότι το « το θέαμα ήταν φοβερό και μας έκανε να ντρεπόμαστε για την κατάντια μας » (κατάθεσις υπ' αρ. 79). Εν όψει της θλιβερός ταύτης πραγματικότητας οι μεν ιατροί εφυγάδευσαν τους τραυματίας ή κατεσκεύασαν ψευδώς τα στοιχεία της ταυτότητός των, .ίνα αποφύγουν ούτοι τας εν συνεχεία βεβαίας κακοποιήσεις των, οι δε τραυματίαι απέφευγαν να μεταβούν εις Νοσοκομεία ή Κλινικάς.

Και ούτω την εντροπήν, περί ης η ανωτέρω κατάθεσις, διεδέχθη ο φόβος των ασθενών και η εκ των Ναών της Υγείας απομάκρυνσίς των! Δείγμα και τούτο της πολιτιστικής εξελίξεως μιας εποχής. Ποία όμως ήτο η εξέλιξις των γεγονότων κατά την ημέραν ταύτην υπο άποψιν υπευθύνου αντιμετώπισεώς των. Περί ώραν 11.00 πραγματοποιείται σύσκεψις εις το γραφείον του Πρωθυπουργού, παρισταμένων των Αντιπροέδρων της Δημοκρατίας της Κυβερνήσεως, των Υπουργών Παιδείας και Δημοσίας Τάξεως, του Υφυπουργού παρά τω Πρωθυπουργώ και του Αρχηγού της Αστυνομίας.

Μετά 10λεπτον προσέρχεται εις την σύσκεψιν και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Και κατά την σύσκεψιν ταύτην αποφασίζεται καθ' α υπευθύνως υπο τότε Κυβερνητικών παραγόντων υποστηρίζεται και κατατίθεται, ότι επ' ουδενί λόγω θα εχρησιμοποιούντο όπλα, αν πρεβάλλετο αντίδρασις και μόνον εν εσχάτη ανάγκη θα επετρέπετο η

χρήσις δακρυγόνων, απαγορευμένης όμως της ρίψεως τούτων εντός του Πολυτεχνείου. Η δια των γεγονότων όμως αναφανείσα ακολούθως πραγματικότης παρουσιάζεται αντίκρυς αντίθετος των εκτεθέντων θεωρητικών εξορκισμών, διότι ισχυροί στρατιωτικοί δυνάμεις εκλήθησαν, χρήσις όπλων εγένετο και αληθής βομβαρδισμός δια δακρυγόνων των εντός του Πολυτεχνείου έλαβε χώραν. Και εις το ανάκουπταν εύλογον, εκ των ανωτέρω ερώτημα δίδεται η ακόλουθος – υπο του τότε Αρχηγού της Αστυνομίας – απάντησις: « Αι υπάρχουσαι αστυνομικοί δυνάμεις,, παρά την ενίσχυσιν της Χωροφυλακής, δεν ηδύνατο να ανταποκριθούν δια την αποκατάστασιν της Τάξεως.

Ενημερώθη σχετικώς το γραφείον του Προέδρου Δημοκρατίας (ταξίαρχος Παρασκευάς Ιωαννίδης), όστις μετ' ολίγον και περί ώραν 23.15 μοι ανεκοίνωσε τηλεφωνικώς ότι απεφασίσθη υπο του Προέδρου της Δημοκρατίας η ενίσχυσις των αστυνομικών δυνάμεων υπο των Ενόπλων Δυνάμεων, ήτοι δια τριών ή τεσσάρων αρμάτων μάχης, άτινα δια της εντυπωσιακής εμφανίσεως των και μόνον εις τον χώρον του Πολυτεχνείου, θα εξηνάγκαζον ψυχολογικώς τους εντός ευρισκομένους να εγκαταλείψουν τας αίθουσας και το προαύλιον του

Ε Μ Π » (οράτε κατάθεσιν ανωτέρω). Και ούτω η εις αδυναμίαν ευρισκομένη Αστυνομία δεν συνειδητοποιεί η ίδια την ανάγκην της ενισχύσεως της, αλλά της εμπνέεται άνωθεν και διατάσσεται να διαβιβάση το έγγραφον ίνα πληρωθή ο τύπος του νόμου, διότι – ως επιλέγει εις την κατάθεσίν του ο τότε Διευθυντής της Αστυνομίας – « είχεν απεφασισθή προ πολλού η επέμβασις του Στρατού και τα άρματα, ότε εγώ υπέγραφα ήσαν έτοιμα, ή και εκινούντο» (οράτε κατάθεσιν) και προς την άποψιν ταύτην πλήρως στοιχείται και η υπο του τότε Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων λαμβανομένη θέσις έναντι των γεγονότων (οράτε κατάθεσιν).

Εύγλωττοι και αληθώς αποκαλυπτικοί δια την έρευναν αι προεκτεθείσαι λογικοί και πραγματικοί αντιθέσεις! Υποβάλλει πράγματι, κατά διαταγήν του Αρχηγού, ο Διευθυντής της Αστυνομίας την 23.30 ώραν το υπ' αριθμόν Β 34258 Φ0025 / 16 -11 – 1973 έγγραφον του προς την Α Σ Δ Ε Ν προς παροχήν αναλόγου ενισχύσεως, συμφώνως τω υπ' αριθ. 341 κανονισμώ «περί της εν πόλεσι και φρουρίοις υπηρεσίας των στρατευμάτων (Β. Δ. απο 4-9-1949)».

Και η προς ψυχολογικόν εκφοβισμόν αποβλέπουσα ανάλογος αύτη ενίσχυσις το μεν διέτρεξαν όλα τα από του Προέδρου της Δημοκρατίας μέχρι του Σ Δ Α ιεραρχικώς ανώτερα στρατιωτικά κλιμάκια, το δε περιελάμβανε τας ακόλουθους στρατιωτικάς δυνάμεις: α) Μίαν διλοχίαν του 28ου συντάγματος, εδρεύοντος εν Χαϊδαρίω με 10-12

τεθωρακισμένα οχήματα μεταφοράς προσωπικού του Κ Ε Β Ο Π.Ηκίνησις των μονάδων τούτων προς τα στρατόπεδα: Αυξεντίου, Σταθμού Λαρίσης και 951 Λόχου Ε Σ Α διετάχθη την 21.30 – 22.00 ώραν.

(Ο τοιοῦτος χρόνος κινήσεως επιβεβαιοῖ το ανωτέρω κατατεθέν υπο του τότε Αστυνομικοῦ Διευθυντοῦ Αθηνών), β) Δυνάμεις καταδρομών και δη την Διοίκησιν του συντάγματος Αλεξιπτωτιστών, 1ην και 2αν μοίραν Αλεξιπτωτιστών, τμήμα της Σχολῆς Αλεξιπτωτιστών μετά τεθωρακισμένων ομοίως οχημάτων μεταφοράς προσωπικού. Η κίνησις των τμημάτων τούτων διετάχθη περί την 23.00 ώραν και γ) Ουλαμούς αρμάτων μάχης του Κ Ε Τ Ο, ανήκοντος πιθανῶς εις την 30ην Ε Μ Α. Ο συντονισμός κινήσεως των δυνάμεων τούτων ανήκεν εις τον Διοικητήν της Α Σ Δ Ε Ν, ὅστις και ὠρίσε Συνταγματάρχην ως επικεφαλῆς δια την ἐπι τόπου εφαρμογὴν των διαταγῶν του. Αποστολή του, ως αὐτὴ προσδιορίζεται υπο του τότε Αρχηγοῦ Ενόπλων Δυνάμεων, ἦτο ἡ ἐν συνεργασία μετὰ του Διευθυντοῦ της Αστυνομίας ἀποκατάστασις της τάξεως και ἡ ἐκκένωσις του Πολυτεχνείου.

Ο τρόπος ἐκτελέσεως της ἀποστολῆς ταύτης ἐναπέκειτο εις την διακριτικὴν του εὐχέρειαν κατ' ὀρθὴν ἐκτίμησιν της ἡν ἀντιμετώπιζε καταστάσεως, ἐντὸς των πλαισίων πάντοτε του κυρίως ἐπιδιωκομένου ψυχολογικοῦ ἐπηρεασμοῦ και της μὴ χρήσεως ὀπλων. Εβελιῶθησαν πλήρως υπο της ἐνεργηθείσης ἐρεῦνης τα στοιχεῖα ταυτότητος ἀπάντων των επικεφαλῆς των ανωτέρω στρατιωτικῶν τμημάτων Αξιωματικῶν, ως και του ὑπὸ του Διοικητοῦ της Α Σ Δ Ε Ν ὀρισθέντος Συνταγματάρχου ως συνδέσμου, μετὰξὺ αὐτοῦ και της Αστυνομικῆς Διευθύνσεως Αθηνῶν (περί των στοιχείων τούτων και πάντων των ἐκτεθέντων ὀράτε καταθέσεις ὑπ' ἀριθ. 105, 110, 133 και 164 ἕως και 72, 76, 116 και 159).

Ε) ΣΑΒΒΑΤΟΝ,

17 – 11 - 1973

Ὁδηγοῦμεθα ἤδη ραγδαίως εις την λύσιν του δράματος. Περί το μεσονύκτιον της Παρασκευῆς, 16-11-73, αἱ μὲν αστυνομικοὶ δυνάμεις ἔχουν ἀποκλείσει το οἰκοδομικὸν τετράγωνον του Πολυτεχνείου. Το τριήμερον των συνεχῶν συγκρούσεων και ὁ κάματος ἔχουν υπερφορτίσει μέχρις ἐκρηκτικότητος την ψυχολογίαν των συμμετεχόντων εις την ἐπιχείρησιν αστυνομικῶν ὑπαλλήλων.

Περί την 01.30 ὥραν του Σαββάτου, 17-11-73, τα ἐκ της Λεωφόρου Αλεξάνδρας κατερχόμενα ἄρματα ἐστάθμευσαν εις την πλατείαν

Αιγύπτου, ενώ όγκος διαδηλωτών ευρίσκετο εις το ύψος των προ του Ο Τ Ε κτισμάτων και καθ' όλον το πλάτος της Λεωφόρου Πατησίων. Νεαρός Αξιωματικός αγνώστου ταυτότητος, κατελθών ενός των αρμάτων μετά του οπλοπολυβόλου του, τοποθετείται εις το μέσον της Πατησίων και υβρίζων πυροβολεί προς την κατεύθυνσιν των διαδηλωτών (οράτε κατάθεσιν υπ' αριθμ. 49). Και καθ' όλην όμως την εντός της πόλεως διαδρομήν των αρμάτων ρίπτονται πυροβολισμοί εξ αυτών. «Διεπίστωσα μετ' εκπλήξεως – καταθέτει ο τότε Διευθυντής της Αστυνομίας – ότι τα άρματα ήσαν ουχί 2 αλλά ευάριθμα.

Μερικά τούτων εκινήθησαν επι των πέριξ του Πολυτεχνείου οδών, έρριπτον δε ριπάς πολυβόλων. Τελικώς παρετάχθησαν προ του Πολυτεχνείου με ανημμένους τους προβολείς και τα πολυβόλα εστραμμένα προς το Πολυτεχνείον. Ερρίπτοντο παρ' αυτών εκφοβιστικάί βολαί. Επλησίασα Αξιωματικόν και του είπον ότι ο πυροβολισμός είναι επικίνδυνος δια τους εις τας παρυφάς του Λυκαβηττού και του λόφου Στρέφη κατοικούντας. Μου απάντησε: «Μην ανησυχείς είναι άσφαιρα». Ο ίδιος όμως ακολούθως επείσθη εκ της αποκοπής ηλεκτροφόρων συρμάτων των τρόλει, ότι ήσαν ένσφαιρα! (οράτε κατάθεσιν του υπ' αριθ. 84).

Την 01.45 ώραν τα άρματα ενούνται εις τον προ του Πολυτεχνείου χώρον και αι μονάδες καταδρομών τοποθετούνται καταλλήλως. Οι ισχυροί προβολείς των αρμάτων καταυγάζουν ολόκληρον την περιοχήν του Πολυτεχνείου και οι εντός αυτού εγκλεισμένοι αναρτώνται επι των κιγκλιδωμάτων και χειροκροτούν τους στρατιώτας ρίπτοντες διάφορα συνθήματα, όπως «αδέλφια μας φαντάροι, είμαστε άοπλοι, μη μας χτυπάτε, κ.ά.». Και άρχονται οι αγωνιώδεις διαπραγματεύσεις. Εκπρόσωποι των σπουδαστών, μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής αυτών, προέρχονται περί ώραν 02.30 εις την κεντρικήν πύλην του Πολυτεχνείου.

Δηλούν ότι αποδέχονται την άμεσον και ειρηνικήν εκκένωσιν, υπο την εγγύησιν όμως και παρουσία εκπροσώπων της Εκκλησίας, της Δικαιοσύνης, των καθηγητών των, του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού και του τύπου. Προσπαθούν να αποφύγουν την μετά βεβαιότητας αναμενομένην κακοποίησιν και επιζητούν να σωθούν. Οι όροι των όμως απορρίπτονται και ακολουθεί ημίωρον περίπου εκνευρισμού, απειλών, αγωνίας, φόβου και απογοητεύσεων. Κατά τον ίδιον χρόνον εις τον προ του Πολυτεχνείου χώρον, έμπροσθεν του ξενοδοχείου ΑΚΡΟΠΟΛ, ευρίσκοντο ο Υποστράτηγος Διοικητής της ΣΔΑ, ο Γενικός Γραμματεύς του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως και ο Αστυνομικός Διευθυντής Αθηνών. Ουδείς όμως εκπρόσωπος της πνευματικής ηγεσίας του τόπου είναι παρών.

Και οι εγκλεισμένοι, ατακτήσαντες έστω, νέοι αισθάνονται ανασφαλείς, διότι πάντας τους εκτεθέντας θεωρούν διώκτας και αντιπάλους των. Ήτο ανάγκη επομένως οίκοθεν να ληφθή παν μέτρον διασφάλισης της ειρηνικής και αναίμακτου εξόδου. Πέραν όμως και ανεξαρτήτως οιασδήποτε πολιτικής, ηθικής και κοινωνικής δεοντολογίας ως εκ της φύσεως των εκδηλώσεων και της συμμετοχής νέων εις ταύτας, επεβάλλετο να τηρηθούν απαρεγκλίτως τα νόμιμα. Και ήσαν ταύτα τα υπό του Ν. Δ. 794 / 1971 και του Β. Δ. 269 /1972 προσδιοριζόμενα : διάλυσις της παρανόμου ή εξελθούσης του σκοπού της δημοσίας συναθροίσεως υπο της Αστυνομίας δια της χρήσεως όλων των

-κατ' εκτίμησιν της καταστάσεως- προσφορών προς τον σκοπόν τούτον μέσων, παρουσία όμως και μετά γνώμην των εκπροσώπων της Διοικητικής και Δικαστικής Αρχής ήτοι του Νομάρχου και Εισαγγελέως Πρωτοδικών. Και τα νόμιμα ταύτα δεν ετηρήθησαν. Δι' ο και και επί του σημείου τούτου εζητήθησαν σαφείς διευκρινίσεις από τον έχοντα την κατά νόμον ευθύνην της αντιμετώπισεως των γεγονότων τότε, Αστυνομικόν Διευθυντήν Αθηνών, όστις και κατέθεσεν τα ακόλουθα:

«Επικειμένης της ενεργείας μας προς εκκένωσιν του Πολυτεχνείου, ητησάμην δια του ασυρμάτου την αποστολήν επιτόπου του Εισαγγελέως και του Νομάρχου. Έλαβα μετ' ολίγον την απάντησιν του Κου Αρχηγού, ότι ούτοι δεν ανευρίσκονται και ότι οφείλω να ενεργήσω άνευ της παρουσίας αυτών. Τούτο ανέφερα και εις τον παριστάμενον Γενικόν Γραμματέα του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως κ. Χαράλαμπον Παπαδόπουλον, ο οποίος προφορικώς μου έδωσε την εντολήν να ενεργήσω "άνευ της παρουσίας των ειρημένων".

Πλήρως όμως εβεβαιώθη ότι ο Εισαγγελεύς από ενωρίς ευρίσκετο εις τους τόπους των επεισοδίων και εις την Αστυνομικήν Διεύθυνσιν και ειδικώς ερωτηθείς υπήρξεν ανενδοιάστως και απεριφράστως αντίθετος προς πάσαν σκέψιν παραβιάσεως του Πανεπιστημιακού ασύλου (οράτε συμπληρωματικήν κατάθεσιν Δασκαλοπούλου). Αι εντεύθεν προκύπτουσαι διαπιστώσεις και η κατά την αντιμετώπισιν των διαδηλωτών εν τω Υπουργείω Δημοσίας Τάξεως εφαρμοσθείσα τακτική, ως ανωτέρω αύτη λεπτομερώς εξετέθη, καταδεικνύουν σαφώς τας πολλαπλάς παραβιάσεις του Νόμου και το κατά την αντιμετώπισιν των γεγονότων κρατήσαν πνεύμα αυτοσχεδιασμού και αυθαιρεσίας.

Διότι ο νόμος είναι σαφής και η απαιτούμενη υπ' αυτού παρουσία του Νομάρχου και του Εισαγγελέως δεν είναι στοιχείον διακοσμητικόν, αλλ' ενέχει σημασίαν ουσιαστικήν, εφ' όσον « μετά γνώμην αυτών » διατάσσεται η διάλυσις της συναθροίσεως. Και δεν δύναται να

υποστηριχθή ότι συνέτρεχαν προϋποθέσεις της παρ. γ του αρθρ. μόνου Β. Δ. 269 /72, ήτοι ότι επρόκειτο περί περιστάσεως κατεπειγούσης και παρίστατο άμεσος κίνδυνος διασαλεύσεως της τάξεως, καθ' ας επιτρέπεται η εν απουσία των ανωτέρω εκπροσώπων της Διοικήσεως και της Δικαιοσύνης ενέργεια. Διότι το τριήμερον των γεγονότων αφαιρεί εξ αυτών πάσαν έννοιαν κατεπείγοντος, τούθ' όπερ και κατενοήθη υπο των υπευθύνων, δι' ο και εκλήθη αρχικώς ο Εισαγγελεύς και ήτο δεδομένη, γνωστή σε τοις πάσιν, η κατά την διαδρομήν ταύτην παρουσία Εισαγγελέως.

Αποδεικνύεται τούτο εκ των εκτεθέντων και πιστοποιείται εκ των ανταλλαγέντων σημάτων μετά του κέντρου αμέσου δράσεως της Αστυνομικής Διευθύνσεως Αθηνών, καθ' α περί ώραν 02.30 της 17-11-73 ευρίσκετο εις τι σημείον του γύρωθεν χώρου Αντιεισαγγελεύς Πρωτοδικών ως εκπρόσωπος του Εισαγγελέως. Εις τα εκτεθέντα προσθετόν εισέτι ότι η δοθείσα εντολή προς τον Διευθυντήν της Αστυνομίας παρά του Αρχηγού της Αστυνομίας Πόλεων και του Γενικού Γραμματέως του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως είναι παράνομος και εντεύθεν δεν καλύπτει αυτόν, διότι κατά την ρητήν επιταγήν της παρ. δ' της ως είρηται διατάξεως η μετά χρήσεως των όπλων, έστω και προς εκφοβισμόν, διάλυσις συναθροίσεων επικινδύνων δια την ζωήν και σωματικήν ακεραιότητα των συμμετεχόντων εις ταύτας, επιχειρείται πάντοτε και μόνον παρουσία και μετά γνώμην του Νομάρχου και του Εισαγγελέως, μη παρεχομένης ενταύθα της ευχέρειας ως κατά την παρ. γ' της άνευ αυτών ενεργείας!

Ταύτα, όμως πάντα προϋπέθετον ειλικρίνειαν προθέσεων, μετά συνέσεως, ψυχραιμίας και υπευθυνότητας εκδηλουμένων. Και δυστυχώς δεν συνέτρεξαν αι στοιχειώδεις αύται προϋποθέσεις αλλά το όλον πρόβλημα αντιμετώπισθη υπο μορφήν στρατιωτικής επιχειρήσεως, αι κρισιμώτεραι φάσεις της οποίας εκτυλίσσονται εν απουσία, ως μη έδει, των εκπροσώπων της Διοικήσεως και της Δικαιοσύνης και βεβαίως ου μόνον άνευ γνώμης αυτών, αλλά και παρά την ρητώς εκφρασθείσαν αντίθετον γνώμη του Εισαγγελέως δια τον σεβασμόν του πανεπιστημιακού ασύλου. Ο επικεφαλής των στρατιωτικών τμημάτων Αξιωματικός, αντί να προσφέρη την βοήθειάν του εις τον έχοντα την ευθύνην της όλης ενεργείας Διευθυντήν της Αστυνομίας Αθηνών, τον καταργεί και ενεργεί αυτοβούλως.

Έκτοτε η Αστυνομία δεν έχει την πρωτοβουλίαν των κινήσεων, αλλ' ακολουθεί και αι προβλέπουσαι και ρυθμίζουσαι το πρόβλημα της συνεργασίας στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων διατάξεις της κειμένης νομοθεσίας αγνοούνται και παραβιάζονται. Διότι κατά τας παρ. 121 και 128 του Κανονισμού της εν πόλεσιν Υπηρεσίας των

Στρατευμάτων, τα μεν στρατεύματα τίθενται υπο τας διαταγάς ή εις την διάθεσιν του προϊσταμένου της Δημοσίας Ασφαλείας ή του Διοικητού Χωροφυλακής, έχοντος πλήρη της ευθύνην απέναντι της Διοικητικής Αρχής δια την λήψιν πάντων των ενδεικνυομένων μέτρων προς τήρησιν της τάξεως και πρόληψιν των ταραχών, η εκτίμησις δε της ανάγκης προσφυγής εις την χρήσιν των όπλων παρά των προς τήρησιν της δημοσίας τάξεως προσεπικαλουμένων στρατευμάτων και η πρωτοβουλία της τοιαύτης ενόπλου επεμβάσεως, ανήκει εις την Διοικητικήν Αρχήν, αντιπρόσωπος της οποίας μεταβαίνει εις τον τόπον της συγκεντρώσεως.

Και αποτέλεσμα της αυθαιρεσίας ταύτης υπήρξεν η αναστάτωσις, η σύγχυσις, η ανωμαλία και η εμφανής παρανομία, ως το σοβαρώς υπο της ερεύνης πιθανολογηθέν ότι Συνταγματάρχης του Στρατού εξετέλεσε εν ψυχρώ νέον ηλικίας 17 ετών έμπροσθεν του Πολυτεχνείου (οράτε καταθέσεις υπ' αριθ. 99 και 242 ένθα και τα στοιχεία ταυτότητος του Συνταγματάρχου αυτού).

Την 02.43 ώραν τάσσεται μικρά, ίσως 15λεπτος προθεσμία εις τους σπουδαστάς δια να εξέλθουν. Μερικοί εκ των εγκλείστων ήρχισαν να απασφαλίζουν την εισόδον και τελικώς το επέτυχαν. Εδυσχεραίνετο όμως η έξοδος διότι όπισθεν της πύλης είχεν τοποθετηθή και ευρίσκετο αυτοκίνητον Μερσεντές. Και ενώ η μεν πρόθεσις των εγκλείστων προς έξοδον είχε καταστή εμφανής, προσπάθεια δε, κατεβάλλετο δια την απομάκρυνσιν του φράσσοντας την πύλην αυτοκινήτου, ανυπόμονος Ίλαρχος, αυτόθι ιστάμενος απώλεσε την ψυχραιμίαν του και εν οργή ανεφώνησεν : «Τσογλάνια ρεζίλεύετε το στράτευμα...» και αμέσως έδωσε την διαταγήν της εισόδου (οράτε κατάθεσιν του τότε Διευθυντού της Αστυνομίας - υπ' αριθ. 84).

Το άρμα εκινήθη μετά δυνάμεως, συνεκλόνησε την πύλην, κατέστρεψε τους μαρμαρίνους κίονας της εισόδου, συνέτριψε και κατέρριψε την εξώθυραν και ακολούθως κυριολεκτικώς ισοπέδωσεν το προεκτεθέν αυτοκίνητον, εισελθόν εις βάθος 10 περίπου μέτρων εντός του προαυλίου του Πολυτεχνείου. Δημοσιογράφος, επί ενός των κίωνων ευρισκόμενος, κατεκρημνίσθη μετ' αυτού εις το έδαφος, τραυματισθείς ελαφρώς (κατάθεσις υπ' αριθ. 172), νεαρός σπουδαστής επί των κιγκλιδωμάτων της πύλης ιστάμενος εκτινάσσεται, άγνωστον που ενώ σιδηρούν αντικείμενον συνθλίβει τους πόδας νεαράς σπουδάστριας (κατάθεσις υπ' αριθ. 83). Και εις το αγωνιώδες ερώτημα περί του εάν συνεθλίβησαν ή ετραυματίσθησαν άνθρωποι εκ της εισόδου του άρματος διάφορα και αντίθετα προέκυψαν εκ της ερεύνης στοιχεία.

Οι παριστάμενοι τότε επικεφαλής των δυνάμεων, στρατιωτικών και αστυνομικών, αρνητική, μετά κατηγορηματικότητα μάλιστα, δίδουν εις το ερώτημα τούτο απάντησιν (οράτε καταθέσεις), έτερος όμως αυτόπτης, δημοσιογράφος αυτός, καταθέτει τα εξής: «Προσποιούμενος τον αδιάφορον ρώτησα έναν αστυνομικόν: Τι έγινε; Πατήσαμε πολλούς; Μου απάντησε: Δεν βαριέσαι μόνον δυο – τρεις αλήτες».

Και εις έτερον σημείον της καταθέσεως του προσθέτει: «Καθώς προχωρούσα σαστισμένος, λίγο έλειψε να σκοντάψω πάνω σε ένα σώμα που ήταν πεσμένο δίπλα από την Μερσεντές. Δύο μέτρα πιο πέρα ήταν πεσμένος άλλος ένας φοιτητής» (Κατάθεσις υπ' αριθμ. 218 και 81 και 82). Αι τελευταίοι αύται καταθέσεις έχουν βεβαίως υπέρ αυτών την λογικότητα των πραγμάτων, όταν ληφθεί υπ' όψιν, ότι το άρμα εκινήθη αιφβιδίως και μετά δυνάμεως, καθ' ον χρόνον συνεχίζοντα αι διαπραγματεύσεις και πλήθος σπουδαστών ευρίσκοντο επί των κιγκλιδωμάτων ή όπισθεν αυτών και εν επαφή σχεδόν προς την πύλην. Παραμένει, όμως, μόνον λίαν πιθανή και ανεπιβεβαίωτος.

Ομάς Αξιωματικών και άνδρες της δυνάμεως καταδρομών, ακολουθούντες το άρμα εισέρχονται εις το Πολυτεχνείον πυροβολούντες. Έντρομοι και εμβρόντητοι οι σπουδασταί κυριεύονται από την ενώπιον του εσχάτου κινδύνου φοβέραν αγωνίαν. Και άρχεται ακολούθως η έξοδος. Οι εγγύς της κατακρημνησθείσης πύλης ευρισκόμενοι εξέρχονται πρώτοι. Οι περισσότεροι, όμως, πηδούν εκ των παραθύρων και των κιγκλιδωμάτων. Υπό την πίσην πλήθους ανθρώπων καταρρίπτεται τμήμα των προς την οδόν Στουρνάρα κιγκλιδωμάτων. Και δια του δημιουργηθέντος ανοίγματος εξέρχονται οι σπουδασταί κατά μάζας. Κατευθύνονται προς όλα τα σημεία, απομακρυνόμενοι. Νέον, όμως, δι' αυτούς αρχίζει μαρτύριον. Ύβρεις κατ' αυτών εκτοξεύονται και καταδιωκόμενοι βαναύσως κακοποιούνται.

Πολλοί εκ των κατωτέρων Αστυνομικών Υπαλλήλων, ως ετονίσθη ήδη, είχαν απολέσει την ψυχραιμίαν των. Εις μάτην οι Αρχηγός και Διευθυντής της Αστυνομίας διατάσσουν να μην προβαίνουν εις βιαίας εκδηλώσεις κατά των εξερχόμενων. Πολλοί Αξιωματικοί και στρατιώται παρεμβαίνουν προς προστασίαν των φοιτητών. Και υπήρξε πηγαία και βαθεία η ευγνωμοσύνη πολλών εξ αυτών προς τους αγνώστους σωτήρας των, ως εις τας καταθέσεις των τους αποκαλούν με συγκίνησιν. Έμπροσθεν με την πύλη του Πολυτεχνείου δημιουργείται διάδρομος υπό των στρατιωτών μέσω του οποίου διέρχονται οι εξερχόμενοι, κατευθυνόμενοι προς την οδόν Τσοίτσα, εντός δε του

Πολυτεχνείου βοηθούν, προστατεύουν και εις τους ώμους των πολλούς αδυνάτους κρατούν δια να δυνηθούν να υπερπηδήσουν το υψηλόν

κιγκλίδωμα. Και επεισόδια μεταξύ στρατιωτικών και αστυνομικών λαμβάνουν χώραν εν τη προσπάθεια των πρώτων να προστατεύσουν τους φοιτητάς από το διωκτικόν μένος των άλλων. Απομακρυνόμενοι, όμως, του Πολυτεχνείου αγωνιώδεις τους αναμένουν εκπλήξεις. Από παντού τους καταδιώκουν και τους κτυπούν. Εις την γωνίαν των οδών Τοσίτσα και Μπουμπουλίνας άνδρες της ΚΥΠ εν πολιτική περιβολή τους κτυπούν ανηλεώς και πυροβολούν κατ' αυτών (καταθέσεις υπ' αριθμ. 84α και 225), ενώ εις την ταρατσαν ενός των αυτόθι κτιρίων έχουν εγκαταστήσει πυροβόλον (κατάθεσις υπ' αριθμ. 199).

Εις την συμβολήν των οδών Πατησίων και Στουρνάρα άνδρες εν πολιτική περιβολή, κραδαινόντες ρόπαλα, εξήλθον από ομάδα αυτόθι ευρισκομένων αστυνομικών και εκακοποίησαν σεβάσμιον καθηγητήν Πανεπιστημίου, την σύζυγον του και νεαρόν σπουδαστήν διότι εξήρχοντο του Πολυτεχνείου, ένθα ο Καθηγητής – ιατρός και η σύζυγος του είχαν μεταβή προς εκπλήρωσιν του ανθρωπιστικού και ιατρικού των καθήκοντος. Και οι ροπαλοφόροι ούτοι ήσαν άνδρες της ΕΣΑ εν πολιτική περιβολή (οράτε καταθέσεις υπ' αριθμ. 30, αλλά και του τότε Διευθυντού της Αστυνομίας περί του ρόλου των ανδρών της ΕΣΑ γενικότερων κατά τα επεισόδια της επταετίας και ειδικότερον εις τον Πολυτεχνειον). Εις τας ταρατσας των γύρω κτιρίων επισημαίνονται ελεύθεροι σκοπευταί υπό του ιδίου Διευθυντού της Αστυνομίας να επιτελούν το φονικόν έργων των (στοιχείον προκύπτον έκτων μαγνητοταινιών και κατάθ. Υπ' αριθμ. 31), ενώ ομάδες ανεύθυνων και ανωνύμων «τραμπούκων» και επικυνδύνων τρωκτικών της γαλήνης του τόπου εκδηλώνουν το εγκληματικόν μένος των κατά των ατυχών σπουδαστών που κατά μάζας εξέρχονται του Πολυτεχνείου.

Και εις το πανδαιμόνιον τούτο της εξόδου των φωνών, των κραυγών, των οιμωγών, των καταδιώξεων και των πυροβολισμών έπεσαν οι περισσότεροι εκ του πλήθους των τραυματιών των αιματηρών αυτών γεγονότων. Ειδικώς δέον ενταύθα να σημειωθή ότι πολλά εκ των ριφθέντων βλημάτων ήσαν της κατηγορίας των εκρηκτικών τοιούτων ντουμ – ντουμ (κατάθ. Υπα' αριθμ. 122). Τη εντολή του Αρχηγού της Αστυνομίας Πόλεων ενεργούνται ακολούθως συλλήψεις «των πρωταιτίων και υπευθύνων». Και επειδή ήτο αδύνατον να επισημανθούν οι πρωταίτιοι και υπεύθυνοι ούτοι εις το πλήθος των εξερχόμενων συνελήφθησαν 866 άτομα και μετήχθησαν αρμοδίως! Τέλος η όλη επιχείρησις λήγει για της εν άσμασιν αποχωρήσεως (κατάθεσις υπ' αριθμ. 224 και 227).

Μετά τινος ώρας κυρήσεται ο στρατιωτικός νόμος και νέον ανοίγει κεφάλαιον δολοφονιών και αιμάτων. Αστυνομικοί πυροβολούν εν ψυχρώ ανύποπτους διαβάτας, ενώ τα επί των κεντρικών αρτηρίων των

Αθηνών κινούμενα άρματα μάχης σκορπίζουν τον θάνατον. Οι επ' αυτών πυροβοληταί ασκούνται εις την σκοποβολήν επί κινουμένων ανθρωπίνων στόχων. Πυροβολούντες κατά τρόπον σκληρόν και ανάγλητον. Οι επί του κτιρίου του ΟΤΕ, της οδού Πατησίων, εγκατεστημένοι στρατιώται πυροβολούν, προς πάσαν κατεύθυνσιν και δύο (2) τουλάχιστον νεκροί συγκαταλέγονται μεταξύ των θυμάτων των (οράτε κατωτέρω ειδικόν κεφάλαιον).

Νεαρός Ανθυπίλαρχος, εις τα ανωτέρω περιπολίας των αρμάτων συμμετασχών, εκόμπαζε μεταξύ των συναδέλφων του Αξιωματικών, διότι «πολλούς εγάζωσε και μια κοπέλα την έκοψε στη μέση»! τα στοιχεία τατότητος του Αξιωματικού τούτου βεβαιούνται πλήρως υπό της παρούσης ερεύνης (κατάθ. Υπ' αριθμ. 241 και 242). Και όμως οι υπεύθυνοι, τότε, ηγείται του στρατεύματος ουδέν ήκουσαν και τεθέντες κατά την έρευναν προ της τραγικότητος των γεγονότων εξέφρασαν την έκκληξιν των και την οδύνην των. Δείγμα μικρόν της κρατούσης κατά τας φοβέρας εκείνος στιγμάς καταστάσεως αυθαιρεσίας και ανευθυνότητος αντλείται εκ της καταθέσεως του Αστυνομικού Διευθυντού Αθηνών.

Υποστηρίζονται ούτω υπ' αυτού, πλην άλλων και τα εξής: «Την 19ην ώραν της Κυριακής 18-11-1973 εκλήθην εις την ΑΣΔΕΝ, ίνα μετάσχω συσκέψεως. Με συνόδευσεν ο Αστυνομικός Διευθυντής Καραθανάσης. Συνεγκεντρώθημεν περί τους 15 Αξιωματικοί Αστυνομίας και Στρατού. Παρευρέθησαν και οι επικεφαλής στρατιωτικών μονάδων, εκ των διατεθέντων εις το Πολυτεχνείον. Της συσκέψεως προήδρευσεν ο Στρατηγός Μαυροειδής. Προ πάσης συζητήσεως ηγέρθην και σιεμαρτυρήθην εντόνως δια τους άσκοπους πυροβολισμούς, ειπών ότι είναι απαράδεκτον να πυροβολούν τα τανκς στο γάμο του Καραγκιόζη και να σκοτώνεται ο κόσμος. Ο Στρατηγός εθύμωσεν με την διατύπωσιν μου και με παρατήρησεν αυστηρά, προσθέσας ότι δεν είναι αληθής ο ισχυρισμός μου και ότι έχει δώσει εντολήν και έχουν σταματήσει οι άσκοποι πυροβολισμοί.

Την στιγμή εκείνη ηκούσθη ριπή πυροβόλου πλησίον μας εις την περιοχή Πλάκας. Τον ηρώτησα με σχετικήν αυθάδειαν «αυτό τι είναι Στρατηγέ»; . Έγινε ωχρός και διέταξεν άμεσον έρευναν. Διεπιστώθη ότι ειχεν πυροβολήσει Ανθυπολοχαγός. Επείσθην ότι άλλα διέτασεν ο Στρατηγός και άλλα ποιοούν οι υπό τας διαταγάς του»!

Ως απίθανα εμφανίζονται και είναι τω όντι απίστευτα, αλλά κατά τρόπον αναμφισβήτητον βεβαιούνται και πλήρως αποδεικνύονται! Ήσαν πολλά ομοίως τα θύματα του Σαββάτου, 17-11-1973 και της Κυριακής 18-11-1973. Το πλήθος των ληφθεισών μαρτυρικών καταθέσεων και τα

συλλεγέντα έγγραφα στοιχεία παρέχουν την πλήρη επί του προκειμένου απόδειξιν. Τας αμέσως επομένως ημέρας συνελήφθησαν ο Πρύτανης του Πολυτεχνείου Κωνσταντίνος Κονοφάγος και οι καθηγηταί: Σκουληκίδης, Βέης, Κουμούτσος και Σακελλαρίδης, επί μακρόν στερηθέντες της ελευθερίας των εις τα κρατητήρια της ΕΣΑ και εις μαρτύρια υποβληθέντες.

Ανεξαρτήτως ήδη της εκτάσεως των συγκεκριμένων ζημιογόνων αποτελεσμάτων εκ της εκτεθείσης συμπεριφοράς στρατιωτικών και αστυνομικών, δέον ιδιαιτέρως εν τω σημείω τούτω να τονισθή ότι ο επιλεγείς και εφαρμοσθείς τρόπος ενεργείας εν τη εκτελέσει της εντολής ούτε ψυχολογικόν εκφοβισμόν συνιστά, ούτε θπακοήν εις δοθείσης, δήθεν, αυστηρός διαταγής δια μη πυροβολισμούς υποδηλοί. Και ανά μέσον του πλήθους των αντιφάσεων, αντιθέσεων και παλινωδών περί την αντιμετώπισιν του προβλήματος αγωνιώδες, αλλά και αμείλικτον ορθούται εις την ψυχήν παντός – όντος ανθρώπου – το ερώτημα: Ποία, τέλος, πάντων, ήτο η θέση των τότε κρατούντων έναντι της εξεγέρσεως του Πολυτεχνείου; Διότι η πρόθεσις της ικανοποιήσεως των φοιτητικών αιτημάτων, περί ης ωμίλου, είναι αντίθετος προς την απαγόρευσιν των φοιτητικών αρχαιρεσιών ή τις επηκολουθήσασαν απηνή καταδίωξιν.

Η απαγόρευσις παντός πυροβολισμού, ως θεωρητική εντολή, εμυκτηρίσθη δεινώς από το όργιον των ριπτομένων βολών. Ο σεβασμός του Πανεπιστημιακού ασύλου, υπέρ ου οι πάντες εκόπτοντο, εξηυτελίσθη υπό τας ερπύστριας του παραβιάσαντος τας πύλας του Πολυτεχνείου άρματος μάχης. Η περί κινήσεως τριών ή τεσσάρων μόνον αρμάτων δήθεν εντολή του τότε πανίσχυρου Δικτάτορας κατεπνίγη εις τον ορυμαγδόν του πλήθους των κατελθόντων εις το Πολυτεχνείον αρμάτων.

Ο επιδιωκόμενος δήθεν ψυχολογικός επηρεασμός μετεβλήθη εις οιονεί στρατιωτικήν επιχείρησιν εις βάρος άοπλων, η προστασία των εξερχόμενων του Πολυτεχνείου σπουδαστών δεν συμβιβάζεται με τας καταξιώσεις, τους προπηλακισμούς, τους εξευτελισμούς, τας κακοποιήσεις και το όργιον των συλλήψεων. Ο σεβασμός της αυτοτέλειας των Ανωτάτων Πνευματικών Ιδρυμάτων δια της συλληψεως και του βασανισμού Ακαδημαϊκών Διδασκάλων, η διατυμπανισθείσα, τέλος, με πολλήν αυταρέσκειαν, αναίμακτος επιχείρησις κατεκλύσθη από το αίμα των αθών θυμάτων της. Διατί λοιπόν πάντα ταύτα; Διότι το τότε καθεστώς και αι όπισθεν αυτού κρυπτόμεναι τάσεις επεδίωκαν μόνον να διατηρήσουν, αντί πάσης θυσίας, την εξουσίαν οι μεν, ή να επιβούν ταύτης οι δε και εμφανώς ηδιαφόρουν δια την τύχην των φοιτητών! Και τις πταίει; Πάντες αι

εξαπολύσαντες τας δυνάμεις αυτάς του ολέθρου και εμπνεύσαντες την όλην επιχείρησιν εμφανείς ή αφανείς δράσται, περί ων, όμως, κατωτέρω.

II. ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

A. ΝΕΚΡΟΙ:

Βαρύς υπήρξεν ο φόρος του αίματος εις νεκρούς και τραυματίας ο καταβληθείς δια την καταστολήν της εξεγέρσεως του Πολυτεχνείου. Και των μεν τραυματιών τον αριθμόν, ήγγισε, μετά βεβαιότητας μάλλον, η έρευνα. Ανεξιχνίαστος, όμως, παραμένει εισέτι ο ακριβής αριθμός των νεκρών. Σύντομοι κατεβλήθησαν προς την κατεύθυνσιν ταύτην προσπάθια και πέραν των αμέσως ή εμμέσως περιερχομένων εις γνώσιν μου έκκλησις δια του Τύπου δημοσία διευτυώθη, όπως καταγγελθώσιν ή αναφερθώσι περιπτώσεις θανάτων ή και εξαφανίσεων ατόμων συνεπεία των γεγονότων του Πολυτεχνείου. Και είναι αληθές ότι ουδέν περιστατικόν κατηγγέλθη. Δεν αντλείται, όμως εντεύθεν απόδειξις περίν ανυπαρξίας τοιούτων. Διότι κατά τη διαδρομήν της ερέυνης εβεβαιώθησαν ή και απλώς επιθανολογήθησαν περιστατικά εδραιούντα παρ' εμοί την πεποίθησιν ότι οι νεκροί εκ των γεγονότων του Πολυτεχνείου υπήρξαν περισσότεροι των επισήμως ανακοινωθέντων. Δι' ο και κατανώ τα ελατήρια της σιωπής των παθόντων.

Περί πάντων τούτων, όμως, αναλυκότερων, ως ακολούθως, αφού προηγουμένως τονισθεί ότι ουδείς απολύτως εκ των σπουδαστών του Πολυτεχνείου εφονεύθη κατά το ανωτέρω τριήμερον (οράτε υπ' αριθμ. 33437/11.10.74 έγγραφον της Συγκλήτου του Πολυτεχνείου προς υμάς).

α) Επισήμως ανακοινωθέντες νεκροί είναι οι ακόλουθοι:

1. Διομήδης Ιωάννου Κομνηνλος, ετών 17, μαθητής. Εφονεύθη εξώθιτου Πολυτεχνείου περί ώρα 22.15' της 16.11.73. Βασίμως πιθανολογείται ότι δράστης του φόνου τούτου είναι ο προεκτεθείς Συνταγματάρχης.
2. Βασίλειος Παναγώτου Φαμέλλος, ετών 26. Εφονεύθη εγγύς του υπουργείου Δημόσιας Τάξεως περί ώρα 22.30' της 16.11.1973, βληθείς προφανώς υπό τίνος των εκ του υπουργείου πυροβολούντων.

3. Toril Engelend, σπουδάστρια, Νορβηγίς. Εφονεύθη εις την πλατείαν Αιγύπτου περί ώρα 23.30' της 16.11.1973 παρ' αγνώστου δράστου.
4. Γεώργιος Ανδρέου Σαμούρης, σπουδαστής, ετών 22. Εφονεύθη υπ' αγνώστου εις άγνωστον σημείον εξ επαφής περί το μεσονύκτιον της 16.11 1973 και το πτώμα του μετεφέρθη και απερρίφθη εις την διασταύρωσιν των οδών Καλλοδρομίου και Ζωσιμάδων (Κατάθεσις υπ' αριθμ. 173).
5. Αλέξανδρος Ευστρατίου Σπαρτίδης, ετών 16, μαθητής. Εφονεύθη επί της οδού Κότσικα (παρόδου Πατησίων) την 10.20 ώραν της 17.11.1973, βληθείς υπό στρατιωτών εκ του κτιρίου του ΟΤΕ.
6. Μάρκος Δημητρίου Καραμάνης, ετών 23. Εφονεύθη ευρισκόμενος εις την επί της οδού Πατησίων και Αιγύπτου 1 πολυκατοικίαν την 10.30 ώραν της 17.11.1973, βληθείς ομοίως υπό στρατιωτών εκ του κτιρίου του ΟΤΕ.
7. Βασίλειος Καράκας, Τούρκος υπήκοος, ετών 43. Εφονεύθη εις την Αιγύπτου περί ώραν 13.00' της 17.11.1973, βληθείς υπό στρατιώτου ευρισκομένου έμπροσθεν του Ναού του Αγίου Θεράποντος.
8. Δημήτριος Θεοφ. Θεοδώρας, ετων 6. Εφονεύθη επί της οδού Ορεινής Ταξιαρχίας Ζωγράφου περί ώραν 13.30 της 17.11.1973, βληθείς υπό στρατιώτου ευρισκομένου έμπροσθεν του Ναού του Αγίου Θεράποντος.
9. Βασιλική Φωτίου Μπεκιάρη, ετών 17. Εφονεύθη ευρισκομένη εις την ταράτσα της επί της οδού Μεταγένους 8 – Νέος Κόσμος οικίας της περι ώραν 12.30' της 17.11.1973, δεχθείσα εις την κεφαλήν της βλήμα αδέσποτον άρματος.
10. Γεώργιος Αλεξάνδρου Γερισιδης, ετών 48, εφοριακός υπάλληλος. Εφονεύθη ευρισκόμενος εν Ν. Λιοσίοις προς εκτέλεσιν υπηρεσίας περι ώραν 12.15' της 17.11.1973 δεχθείς ομοίως βλήμα αδέσποτον άρματος μάχης εις την κεφαλήν.
11. Νικόλαος Πέτρου Μαρκούλης, ετών 25. Εφονεύθη παρά την πλατείαν Βάθης περι ώραν 11.00' της 17.11.1973, βληθείς εκ διερχομένου άρματος μάχης.
12. Στυλιανός Αγαμ. Καραγεώργης, ετών 19, εργάτης. Ετραυματίσθη θανασίμως επί της οδού Πατησίων, έμπροσθεν του κινηματογράφου

ΕΛΛΗΝΙΣ, περί ώρα 10.00' της 17.11.1973, βληθείς εκ διερχομένου άρματος και απεβίωσεν εις το ΚΑΤ την 30.11.1973.

13. Ανδρέας Στεργίου Κουμπος, ετών 63. Ετραυματίσθη σοβαρώς διερχόμενος την οδό Καποδιστρίου περί ώρα 14.00' της 18.11.1973, βληθείς εκ διερχομένου άρματος και απεβίωσε εις την 30.1.1974.

14. Μιχαήλ Δημητρίου Μυρογιάννης, ετών 20. Εφονεύθη εις την διασταύρωσιν των οδών Πατησίων και Στουρνάρα περί ώραν 13.30' της 18.11.73, βληθείς δια περιστρόφου εις την κεφαλήν και

15. Κυριάκος Δημητρίου Παντελάκης, ετών 45, δικηγόρος. Ετραυματίσθη σοβαρώς επί της οδού Γλάδστωνος περί ώραν 12.40' της 18.11.1973, βληθείς εκ διερχομένου επι της οδού Πατησίων άρματος και απεβίωσεν την 18.12.1973.

β) Νεκροί πλήρως βεβαιωθέντες:

1. Σπύρος Κοντομάρης, δικηγόρος. Απεβίωσεν τας απογευματινός ώρας της 16.11.73 ευρισκόμενος επί της οδού Γεωργίου Σταύρου, συνέπεια θανατηφόρου επενέργειας των ριπτομένων της Αστυνομίας αερίων (κατάθ. υπ' αριθμ. 93).

2. Αικατερίνη Αργυροπούλου, ετών 75. Ετραυματίσθη σοβαρώς ενώ ευρίσκετο εις την Αγ. Αναργύροις οικίαν της περί ώραν 11.00' της 17.11.1973, δεχθείσα αδέσποτον βλήμα άρματος και απεβίωσεν κατά μήνα Μάιον 1974 και

3. Δημήτριος Παπαιωάννου, ετών 60, ιδιωτικός υπάλληλος. Απεβίωσεν την μεσημβρίαν της 17.11.1973 εκ προσφάτου εμφράγματος του μυοκαρδίου κατά την ιατροδικαστικήν έκθεσιν σοβαρώς όμως, υπό της συζύγου του αμφισβητούμενης και υποστηρίζουσας ότι ο σύζυγος της απεβίωσεν είτε βληθείς δι' όπλου, είτε υποστάσας συγκοπήν εκ των ριπτομένων αερίων, καταθεσάσης δε ότι μόνον εις το Νεκροταφείον της επετράπη να πλησιάσει απλώς και να ατενίσει το πρόσωπον του νεκρού συζύγου της.

γ) Νεκροί βασίμως προκύπτοντες:

1. Ο ιατρός – χειρουργός Γεώργιος Γρηγοριάδης, μετά λόγου γνώσεως καταθέτει ότι ο ίδιος προσωπικώς αντελήφθη και διεπίστωσεν ιατρικώς τον θάνατον (2) δύο αγνώστων νέων, πληγέντων: Του μεν ενός εις την πλατείαν Βικτωρίας περί ώραν 11.00' της 17.11.1973 δια βλήματος περιστρόφου υπό Ανθυπασπιστού της Χωροφυλακής ριφθέντος, του δε

ετέρου εις την οδόν Γ' Σεπτεμβρίου περί ώραν 12.00' της 18.11.1973 δια βλήματος διερχομένου άρματος (κατάθ. υπ' αριθμ. 25).

2. Η μάρτυς Παναγ. Παπακυριακού καταθέτει περί θανάσιμου τραυματισμού μικράς κορασίδος ηλικίας 9 περίπου ερών, εις την γωνίαν των οδών Πατησίων και Κλωναρίδου περί ώραν 14.00' της 17.11.1973 εκ βλημάτων διερχομένου άρματος, εξ ων και η ίδια ετραυματίσθη βαρύτατ (κατάθ. θπ' αριθμ. 168).

3. Ο φοιτητής Λεωνίδας Ανωμερίτης, καταθέτει περί θανάσιμου τραυματισμού νεαράς μαθήτριας, εντός του χώρου του Πολυτεχνείου ευρισκόμενης, περί ώρα 11.45' της 16.11.1973, δια βλήματος ριφθέντος εκ του εκτός του Πολυτεχνείου χώρου (κατάθ. υπ' αριθμ. 32).

4. Ο Φαρμακοποιός Αλέξανδρος Παναγόπουλος καταθέτει ότι, ότε προ του μεσονυχτίου της Παρασκευής 16.11.1973, επεσκέφθη μετά της συζύγου του το Πολυτεχνείον προς παροχήν υπηρεσιών εις τους τραυματίας και εισήλθεν εις το αυτόθι υπάρχον πρόχειρον ιατρείον, ιδίοις όμμασιν αντελήφθη την ύπαρξιν (3) τριών εκρών και μιας γυναικός θανασίμως τραυματισθείσης, τα τραύματα των οποίων σαφώς περιγράφει. Προσθέτει δε ότι εκ μελών της Συντονιστικής Επιτροπής Φοιτητών έλαβε την πληροφορίαν ότι είχαν και οκτώ (8) εισέτι νεκρούς, τα πτώματα των οποίων είχαν τοποθετηθεί και εφυλάσσοντο εις παρακείμενον χώρον ίνα μη υποπέσουν εις αντίληψιν των σπουδαστών και προκλήθη πανικός (κατάθ. υπ' αριθμ. 245).

5. Περί των ανωτέρω νεκρών σαφώς καταθέτουν και σπουδασταί, μέλη της Συντονιστικής Επιτροπής, οι οποίοι και περιγράφουν με ενέργειαν τα τραύματα τα οποία έκαστος των νεκρών συναδέλφων των έφεραν (οράτε καταθέσεις υπ' αριθμ. 41, 45 και 217). Και ναι μεν ο εις εκ των ανωτέρω μαρτύρων (217) καταθέτει και περί τα είκοσι δύο (22) πτώμάτων, άτινα ο ίδιος ούτως προσωπικός αντελήφθη, περιστατικόν όπερ δεν επεβεβαιώθη, πλην σοβαροί των κατατιθεμένων προκύπτουν ενδείξεις εκ της προεκτεθείσης καταθέσεως Αλεξ. Παναγόπουλου, όστις και αναφέρει ότι αντελήφθη θάλαμον υπό του περιβόητου Πίμπα – πράκτορας της ΚΥΠ (κατάθ. υπ' αριθμ. 29 και 176 μετά μαγνητοταινίας) – φρουρούμενον, εις ον υπήρχον άνθρωποι δήθεν κοιμώμενοι, ων, όμως, η στάσις και η όλη εμφάνισις εις πολλάς τον ανωτέρω μάρτυρα ανέλαβεν υποψίας (οράτε κατάθεσιν).

Ανακύπτει βεβαίως το ερώτημα τι εγένοντο οι νεκροί αυτοί και σοβαρά δια τους αντιλέγοντας αντλούνται εντεύθεν επιχειρήματα. Όμως προσφέρουν ίσως απάντησιν τα υπό των φυλακών του νεκροθαλάμου

του Ρυθμιστικού Κέντρου Αθηνών κατατιθέμενα. Ο μεν Νικ. Νίκας καταθέτει ότι κατά την διάρκεια της υπηρεσίας του μέχρι της 23.00 ' ώρας της 16.11.1973 παρέλαβε και ετοποθέτησε εις τον νεκροθάλαμον επτά (7) πτωμάτων νέων ανδρών, ηλικίας 22-25 ετών, τα οποία δεν συνωδεύοντο από πιστοποιητικόν θανάτου και παράλαβων ακολούθως υπηρεσίαν Ιωάννης Μάρας, καταθέτει ότι από της 23.00 ' ώρας της 16.11.1973 μέχρι 7.00 ' της 17.11.1973 παρέλαβεν και ετοποθέτησεν εις τον νεκροθάλαμον (7) πτώματα, νέων ομοίως ανδρών, ηλικίας 20-35 ετών, εκ των οποίων τα τέσσερα (4) ήταν αγνώστου ταυτότητας (κατάθ. υπ' αριθμ. 89).

Και ούτω κατά την τραγικήν εκείνην νύκτα των γεγονότων, 16 προς 17 Νοεμβρίου 1973, ένδεκα (11) πτώματα αγνώστων νέων διακομίζονται εις το Ρυθμιστικόν Κέντρον Αθηνών, άτινα, όμως, πλην ενός (κατά τα επίσημα στοιχεία του Νοσοκομείου) ουδαμού εμφανίζονται, ούτε καταχωρίζονται! Και η ανυπαρξία επισήμων στοιχείων εν τω Νοσοκομείω δεν αποδεικνύει βεβαίως την ανυπαρξία πτωμάτων, διότι αι καταθέσεις είναι κατηγορηματικοί και σαφείς και πλήρως εκ της ερεύνης εβεβαιώθη ότι ουδεμία εγένετο επισήμος εγγραφή του πλήθους των εισαγομένων τότε τραυματιών εις το Γενικόν βιβλίον της πύλης. Μόνον οι αυτόθι ευρισκόμενοι αστυνομικοί εμερίμων δια τα καθ' εαυτούς περί τούτου και τα υπ' αυτών συλλεγέντα στοιχεία, κατά το μάλλον ακριβή, μετά των εν συνεχεία εις τα βιβλία των κλινικών του Νοσοκομείου εγγραφών, προσέφεραν ημίν αποδείξεις περί του αριθμού των διακομισθέντων εις τον Ρυθμιστικόν τραυματιών!

Θα ήτο μάταιον επομένως να ευρεθή περαιτέρω, μολονότι επεχειρήθη, τι εγένοντο οι νεκροί ούτοι! Επισημαίνομεν μόνον το πρόβλημα και τονίζομεν ότι τα υπό των ανωτέρω κατατιθέμενα πλήρως εναρμονίζονται προς τα υπό των σπουδαστών υποστηριζόμενα ως προς τον αριθμόν των δέκα (10) περίπου νεκρών.

6. Πλήρως εκ των εκτεθέντων εβεβαιώθη η εν ψυχρώ δολοφονία νέου ανδρός εις το Ρυθμιστικόν Κέντρον Αθηνών υπό των αυτόθι υπηρετούντων, κατά την τραγικήν αυτήν νύκτα, αστυνομικών (καταθέσεις υπ' αριθμ. 69, 70, 77, 86 και 94), αλλά και Δευτέρα τοιαύτη θανατώσεως τραυματίου συνεπεία ξυλοδαρμού, εις χείρας του ιατρού χειρουργού Λέων. Παπασταματίου (κατάθ. υπ' αριθμ. 86) αποβιώσαντος.

Τι εγένοντο οι δύο (2) ούτοι νεκροί; Διότι είναι πλήρως βεβαιωμένον ότι ουδείς εξ αυτών ευρίσκεται εις τον κατάλογον των έξι (6) επισήμων νεκρών του Ρυθμιστικού, εξ ων μάλιστα μόνον εις (ο άγνωστος αρχικώς και γνωστός ακολούθως Βας. Φάμέλλος) διεκομίσθη κατά τον επίμαχον

χρόνον της νυκτός της 16ης προς 17ην Νοεμβρίου 1973. Επίτασις της αγωνίας εκ του τιθεμένου προβλήματος! Δι' ο και ο προεκτεθείς ιατρός – χειρουργός, προσωπικώς παρακολουθήσας, συμμετασχών ειδικώς περί του αριθμού των εν τω Ρυθμιστικοί νεκρών εκ των γεγονότων του Πολυτεχνείου ερωτηθείς, καταθέτει ότι πρέπει ν' ανέρχωνται εις είκοσι (20) ή είκοσι πέντε (25) και αιτιολογεί διατί (οράτε κατάθεσιν ομοίως και τας 47 και 98).

Εκ των εκτεθέντων δήλον καθίσταται ότι εις τους καταλόγους των επισήμως ανακοινωθέντων δέκα πέντε (15) νεκρών και υπό της ερεύνης βεβαιωθέντων τριών (3) τοιούτων δέον να προστεθούν και έτεροι δέκα έξι (16) τουλάχιστον βασίμως προκύπτοντες, οίτινες, τονιστέον και πάλι, ουδεμίαν έχουν, ως προς την ταυτότητα, σχέσιν με τους επισήμως ανακοινωθέντος. Παραμένει βεβαίως πάντοτε το ερωτήμα: Τι εγένοντο τα πτώματα των νεκρών τούτων και διατί οι οικείοι των εξακολουθητικώς σιωπούν; Δεν είναι εύκολος η απάντησις εις τον χαράσσοντα τας γραμμάς ταύτας. Είναι υποχρέωσις, όμως, η έναντι του προβλήματος θέσις και η κατανόησις των αωερμήνευτων ή αδυνάτων. (οράτε σχετικώς καταθεσιν Δημ. Πίμπα, υπ' αριθμ. 71).

δ) Νεκροί εκ διαδόσεων πιθανολογούμενοι:

Πολλά τω όντι περί μεγάλου αριθμού νεκρών διαδίδονται και θρυλούνται. Διάφοροι κατάλογοι περί τούτων κυκλοφορούν, δύο των οποίων αναφερόντες ονόματα νεκρών 46 και 59, αντιστοιχώς, περιήλθαν εις χείρας μου και απετέλεσαν αντικείμενον ειδικής, επισταμένης και αγωνιώδους ερεύνης. Αμφότεροι εκκυκλοφόρησαν το πρώτον εις την αλλοδαπήν και ο εις εξ αυτών επιμέλεια πολλών γνωστών Ελλήνων, εις το εξωτερικόν κατά την εποχήν της Δικτατορίας ευρισκομένων. Είναι αμφότεροι ελλιπείς κατά τα στοιχεία των και η επ' αυτών έρευνα εις ουδέν το συγκεκριμένον απέληξε. Βεβαίως ο πρώτος αυτών κατετέθη παρά προσώπου λίαν αξιόπιστου, βεβαιώσαντος περί της σοβαρότητος της ερεύνης και της εγκυρότητος των πορισμάτων αυτής εν τη αναγραφή των ονομάτων του καταλόγου. Εξ ουδενός, όμως, ετέρου στοιχείου ενισχύθη η άποψις αυτή και των αναγραφομένων ονομάτων η συμπλήρωσις δεν επετεύχθη, ίνα διευκλυνθή ακολούθως η έρευνα εν τη αναζητήσει της αληθείας. Ο έτερος των καταλόγων κατά πολύ ελλιπέστερος εμφανίζεται κατά το περιεχόμενον του και ουδέν ουδαμόθεν προσφέρεται προς επιβεβαίωσίν του. Ο υιοθετήσας τούτον μάρτυς επί της υποθέσεως και μηνυτής Γρηγόριος Παπαδάτος, ειδικώς εφ' ημών κληθείς όπως προσκόμιση ή κατονομάση έστω στοιχεία ενισχυτικά των απόψεων του, ουδέν περί του αντικειμένου τούτου κατέθεσεν. Σοβαρώς εξ ετέρου εκ της ερεύνης

ημών επιθανολογήθη ότι εξ (6) εκ των αυτώ αναφερομένων ονομάτων αφορούν τους τραυματίας των γεγονότων, ενώ πλήρως εβεβαιώθη ότι όνομα αναμφισβητήτως νεκρού, του Αλεξ. Σπαρτίδη, δεν αναφέρεται εν αυτών (οράτε το από 20.7.74 ενημερωτικόν σημείωμα Γεν. Ασφαλείας και της υπ' αριθμ. 51075 Φ. 680 /15 /14.10.74 αναφοράν της προς υμάς). Ουδείς βεβαίως δύναται να αποκλείση το ενδεχόμενον μήνυμα αληθείας εκ των καταλόγων τούτων να εκπορεύεται και πολλοί ή και άπαντες οι προαναφερθέντες, αριθμητικώς μόνον ως βασίμως προκύπτοντες, νεκροί να αποτελούν μέλη των εν αυτοίς αναγραφομένων ομάδων ή και να αναφέρονται εις αυτούς αι υπό ετέρων μαρτύρων κατατιθέμενοι, ανεπιβεβαίωτοι όμως παραμένουσαι περιπτώσεις πιθανών νεκρών (οράτε καταθέσεις υπ' αριθμ. 183, 209, 218, 255, 50 και 55). Τα ενδεχόμενα όμως ταύτα πόρρω αφίστανται του ασφαλούς και βέβαιου, όπερ και μόνον δύναται να αποτελέση στοιχείον αποδεικτικόν. Οίκοθεν νοείται ότι η αυτή προσήκει απάντησις και υπεύθυνος θέσις και έναντι των περί υπάρξεως ομαδικών τάφων διαθρυλουμένων, μολονότι σκληρά δια τον γράφοντα υπήρξε δοκιμασία η λήψις της καταθέσεως ατόμου, στρατιώτου όντος κατά την ερευνημένην περίοδον, όστις, δια των κατατεθέντων του και της όλης του τραγικής - αληθώς - εμφανίσεως, πολλάς και συγκλονιστικός μοι προεκάλεσεν ανησυχίας και απορίας (κατάθεσις υπ' αριθμ. 190).

Β. ΤΡΑΥΜΑΤΙΑΙ:

Είναι αληθώς μέγας ο αριθμός των τραυματιών. Κατά τα υπό της ερεύνης ημών συλλεγέντα στοιχεία και δη τας υπό των Νοσοκομείων, Κλινικών και Ιατρών υποβληθείσας καταστάσεις, οι επισήμως γνωσθέντες τραυματία του από 16ης μέχρι και 19ης Νοεμβρίου 1973 αιματηρού τριημέρου ανέρχονται εις χίλιους εκατόν τρεις (1.103) πολίτας και 61 αστυνομικούς. Εις τούτους δέον να προστεθούν και ανεξακριβωτον πλήθος ετέρων πολιτών οίτινες ή εφυγαδεύοντο υπό των ιατρών ή ενοσηλεύοντο οίκοι, ή και ουδαμού προς νοσηλείαν κατέφευγαν, φοβούμενοι προφανώς δυσάρεστους δι' αυτούς ή τας οικογενείας των εξελίξεις. Τα πλήρη στοιχεία ταυτότητος των τραυματιών τούτων απολύτως βεβαιούνται εκ των υποβληθεισών τη ερεύνη και συνημμένων τη παρούση σχετικών καταστάσεων. Ελαχίστων εκ των τραυματιών τούτων ελήφθησαν καταθέσεις, καθ' όσον η εξέτασις απάντων θα απήτει χρόνον μακρόν, η διάθεσις του οποίου κείται εκτός των πλαισίων της υπ' εμού ενεργηθείσης προκαταρκτικής ερεύνης.

Γ. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΑΙ ΚΑΙ ΦΘΟΡΑΙ:

Θλιβερός και προς την κατεύθυνσιν ταύτην υπήρξεν των ερευνημένων γεγονότων ο απολογισμός εντός και εκτός του Πολυτεχνείου. Και δια τας μεν εντός του Πολυτεχνείου καταστροφάς και φθοράς συνετάγη η από 18.11.73 έκθεσις των συναδέλφων Εισαγγελέων Πρωτοδικών Ιωάννου Κυριαζή και Βασιλείου Παπά, ήτις και εμπεριέχει

συγκεκριμένος, κατά περιγραφήν, όμως μόνον και ουχί κατ' εκτίμησιν, διαπιστώσεις, ως προς δε τας εκτός του Πολυτεχνείου τοιαύτας προέβησαν εις απολογισμόν τα κατά περιφέρειας αρμόδια Αστυνομικά Τμήματα, αι διαπιστώσεις των οποίων εμπεριέχονται εις το παράρτημα Α' της υπ' αριθμ. 18148 Φ. 650.10/21.11.73 αναφοράς της Αστυνομικής Διευθύνσεως Αθηνών προς το υπουργείον Δημοσίας Τάξεως (οράτε τα στοιχεία ταύτα). Αναγκαίον ήδη καθίσταται όπως εις τα πλαίσια της παρούσης ερεύνης και επί τω τέλει της και επί του παρόντος αντικειμένου διακριβώσεως αξιοποιώνων πράξεων, μη εμπίπτουσών εις την δια του Π.Δ. 519/74 αμνησίαν, ως και της επισημάνσεως δραστών, ύπαρξη συγκεκριμένη και υπεύθυνος θέσις, ίνα ακολούθως ενεργηθούν τα περαιτέρω νόμιμα. Εντονίσθη ανωτέρω και είναι πεποιθήσις του γράφοντος εκ της εκτιμήσεως των ανά χείρας στοιχείων απορρέουσα ότι πλήθος εξωφιοιτητικών στοιχείων και πράκτορες μυστικών και άλλων υπηρεσιών ευρίσκοντο μεταξύ των σπουδαστών εντός και εκτός του Πολυτεχνείου κατά το περί ου πρόκειται αιματηρόν προσιδιάζουσα, αλλ' ηρωική αληθώς η προσπάθεια των σπουδαστών να διαφυλάξουν, προστατεύσουν να περιφρουρήσουν το ίδρυμα και τα περιουσιακά του στοιχεία. Είναι ομόθυμος, συγκινητική και λίαν αποκαλυπτική η επί του θέματος τούτου θέσις απάντων των εξετασθέντων καθηγητών του Πολυτεχνείου. Προσωπικώς πολλοί εξ αυτών διεπίστωσαν την ανησυχίαν και αληθή αγωνίαν των σπουδαστών να προστατεύσουν το ίδρυμα, αίτινες και υλοποιήθησαν εις λήψιν συγκεκριμένων υπ' αυτών μέτρων. Ειδικοί πινακίδες εφίλοτεχνήθησαν και ανηρτήθησαν εις τας θύρας εργαστηρίων διάτων φράσεων: «Συνάδελφοι προσοχή» και «απαγορεύεται η είσοδος» και σκοποί ειδικώς προ αυτών ετοποθετήθησαν. «Προσωπικώς - γνωρίζω - καταθέτει ο καθηγητής Θεόδωρος Σκουλικίδης - ότι οι σπουδασταί εφρούρουν οι ίδιοι τα εργαστήρια, έναντι ξένων στοιχείων που επεχείρησαν να εισδύσουν εντός αυτών και μέχρι της 4ης απογευματινής της 16.11.73 ουδεμία απολύτως ζημία ή φθορά είχε προκληθή εις αυτά. Πεποίθησις μου είναι ότι αι εμφανισθείσαι εις το ίδρυμα ζημιαί και διατυμπανισθείσαι, αφ' ενός δεν ήσαν όσαι ανεκοινώθησαν, ως επισήμως εβεβαιώθη υπό ειδικής επιτροπής εκ καθηγητών, αφ' ετέρου δε προεκλήθησαν υπό στοιχείων ξένων προς τους οπουδαστάς. Επί του σημείου τούτου είμαι κατηγορηματικός, διότι γνωρίζω την ανωτερότητα, την ωριμότητα και τον σεβασμόν των σπουδαστών προς το ίδρυμα» (κατάθεσις υπ' αριθμ. 10). Υπό το αυτό πνεύμα και μετά κατηγορηματικότητας καταθέτουν ο πρύτανις Κων. Κονοφάγος και οι καθηγηταί: Περ. Θεοχάρης, Παν. Λαδόπουλος, Γεώργιος Βέης, Νικόλαος Κουμούτσος, Παύλος Σακελλαρίδης, Θεοχ. Πολυχρονόπουλος και ο Επιμελητής Βασίλειος Ιατρίδης. Ο τελευταίος μάλιστα ούτος, προσωπικώς μοχθήσας και μετά των σπουδαστών συνεργασθείς δια την προστασίαν του ιδρύματος και την περιφρούρησιν

των περιουσιακών του στοιχείων, αναλυτικώς εις ειδικόν υπόμνημα εξιστορεί την ηρωικήν ταύτην προσπάθειαν και επιλέγει ότι «εγκατέλειπα το Πολυτεχνείον περί ώραν 22.15' αφήνοντας τα πάντα εις την αυτήν κατάστασιν εις ην τα εύρον την Πέμπτην το πρωί» (οράτε καταθέσεις, υπ' αριθμ. 10, 11, 12, 16, 22, 37, 39, 132 και 175). Και περί πάντων τούτων καταθέτουν διακεκριμένοι ακαδημαϊκοί διδάσκαλοι και η μαρτυρία των προς την αλήθειαν αναμφισβητήτως στοιχείται. Δι' ο και είναι εύλογον, στοιχειώδους, καλής πίστεως επακόλουθον, να σκεφθή τις περαιτέρω ότι εάν τοιούτον πνεύμα ανωτερότητας και πολιτισμού εχαρακτήριζε τας εκδηλώσεις των σπουδαστών μέχρι της ως είρηται ώρας, θα ήτο ψυχολογικώς αδιανόητον και πραγματικώς αδύνατον το ούτω πως εκδηλώθεν υψηλόν αγωνιστικόν ήθος να μεταβληθή την υστάτην στιγμήν, ότε ο φόβος πλέον συνείχε τα πάντα, εις βάρβαρον ηροστράτειον μένος. Αλλά και δια τον παραμένοντα τυχόν δύσπιστον και μεμψίμοιρον υφίσταται και ετέρα, καταλυτική πάσης αμφιβολίας απάντησις. Προέρχεται εκ της καταθέσεως του καθηγητού Θεοχ. Πολυχρονοπούλου η εξής: Την πρωίαν του Σαββάτου 17.11.73, ότε οι «βάνδαλοι» είχαν εκδιωχθή του Πολυτεχνείου, επεσκέφθη το γραφείον του και με πολλήν ικανοποίησιν και ανακούφισιν διεπίστωσεν ότι «δεν είχε υποστή ζημίας εκ των γεγονότων και τα προσωπικά του αντικείμενα ευρίσκοντο εις τας θέσεις των». Ότε όμως μετά μίαν εβδομάδα μετά την υπό των Αρχών Παράδοσιν του Πολυτεχνείου εις την Σύγκλητον, επεσκέφθη και πάλιν το γραφείον του ευρέθη προ καταστάσεως εντελώς διαφόρου και αντιθέτου της προηγουμένης. Πολλά προσωπικά του αντικείμενα και υπηρεσιακά τοιαύτα, όπως εις προβολεύς διαφανειών, είχαν εξαφανισθή και «ενώπιον του παρουσιάσθη εικών γραφείου λεηλατημένου»! Ποιοι άραγε είναι οι δράσται του βανδαλισμού τούτου; Όχι βεβαίως οι οπουδασταί, οίτινες εις την γενικότητα, των τότε λεκτικών διανθισμάτων και δια το αντικείμενο τούτου, ατυχώς, εδέχθησαν ρύπους και έσυρον της αποδοκιμασίας την κατακραυγήν! Και το συμπέρασμα είναι ότι κλοπαί διεπράχθησαν και φθοραί διακεκριμένοι εις βάρος της περιουσίας του Πολυτεχνείου προεκλήθησαν, υπό προσώπων μη συνδεομένων προς τον σπουδαστικόν κόσμον. Ως προς το ύψος ήδη της ούτω προξενηθείσης εις βάρος του Πολυτεχνείου ζημίας βεβαιούται ότι ανέρχεται εις το ποσόν του 1.268.153 (οράτε τα υπ' αρθ. Ε.Π. 804 / 74 έγγραφον του Πρυτάνεως μετά της συνημμένης αυτώ επισήμου εκθέσεως εκτιμήσεως).

III. ΝΟΜΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΙΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΘΕΝΤΩΝ

A' ΑΞΙΟΠΟΙΝΟΙ ΠΡΑΞΕΙΣ:

Τα εκτεθέντα πραγματικά περιστατικά, αναγόμενα ήδη εις την του προσήκοντος κανόνος δικαίου εφαρμογήν, στοιχειοθετούν, κατά τη γνώμην ημών, τας ακόλουθως αξιοποιήσους πράξεις:

1. Ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως εν συρροή (αρ. 94 παρ. 1 και 299 παρ. 1 Π.Κ.).
2. Απόπειρας ανθρωποκτονιών κατά συρροήν (αρ. 42.94 παρ. 1 και 299 παρ. 1 Π.Κ.).
3. Επικίνδυνους σωματικές βλάβας κατά συρροήν (αρ. 94 παρ. 1, 308 και 309 Π.Κ.).
4. Παρανόμους κατακρατήσεις (αρ. 325 Π.Κ.).
5. Φθοράς πραγμάτων χρησιμευόντων εις κοινόν όφελος (αρ. 381 παρ. 1 και 382 εδ. α' Π.Κ.).
6. Πρόκλησιν εις τέλεσιν κακουργήματος ή πλημμελήματος (αρ. 186 Π.Κ.).
7. Συμμετοχή εις τας πράξεις ταύτας (ως ηθικής αυτουργίας ή συνεργείας - αρ. 46 και 47 Π.Κ.).
8. Παράνομον οπλοφορίαν (αρ. 1 και 6 παρ. παρ. 1 και 3 Ν.Δ. 542 / 80).
9. Απειλάς (αρ. 333 Π.Κ.) και
10. Βλασφημίας (αρ. 198 παρ. 1 Π.Κ.).

Β. ΑΜΝΗΣΤΙΑ εκ του Π.Δ. 519 / 74 και αι ανωτέρω πράξεις:

Κατά την εν αρχή της παρούσης μνημονευομένην παραγγελίαν η ερευνά μου θα έδει να περιορισθή εις μονάς τας πράξεις, τας μη εμπίπτουσας εις την δια του ως ειρήται Π.Δ/τος χορηγηθείσαν αμνηστίαν. ο προσδιορισμός όμως των υπό της αμνηστίας καλυπτομένων πράξεων και η χάραξις της ορθής περαιτέρω πορείας έρευνας, θέτει προ ημών σοβαρόν ερμηνευτικόν πρόβλημα, η αντιμετώπισις του οποίου παρίσταται αναγκαία, επί τω τέλει διαμορφώσεως υπευθύνου γνώμης. Είναι αληθές ότι το γράμμα του ως ειρήται νόμου παρέχει απόψεις ευχερείς υπέρ της παραδοχής της αμνηστεύσεως και δια τας ως ειρήται πράξεις. Και ίδιου αύται:

1. Η διατύπωσις της διατάξεως είναι σαφής και ευρύτατον το χαραχθέν περίγραμμα των εις την αμνήστευσιν υπαγομένων αδικημάτων.

Αμνηστεύονται ούτω «τα καθ' οιονδήποτε τρόπον τελεσθέντα μέχρι και της δημοσιεύσεως του παρόντος εγκλήματα, τα προβλεπόμενα και τιμωρούμενα υπό των διατάξεων του Π. Κωδικός ως και τα προς αυτά συναπτόμενα ή συναφή, εφ' όσον πάντα ταύτα έχουν σχέσιν προς την κατάστασιν την δημιουργηθείσαν από της 21ης Απριλίου 1967». Είναι εμφανές ότι το προκύπτον εντεύθεν εννοιολογικόν πλαίσιον καλύπτει και τας περί ων πρόκειται, ανωτέρω δε προσδιορισθείσας, αξιοποιήσους πράξεις (εγκλήματα... τα προς αυτά συναπτόμενα η συναφή... σχέσιν έχοντα προς την δημιουργηθείσαν από της 21ης Απριλίου 1967 κατάστασιν).

2. Η αντιπαραβολή και η σύγκρισις του παρόντος νομοθετήματος προς το αποτέλεσαν πρότυπον αυτού Ν.Δ. 168/73 πρόσθεταν υπέρ της γνώμης ταύτης παρέχει επιχείρημα. Διότι ενώ το Ν.Δ. 168 / 73 χαρακτηρίζει ως αμνηστευόμενα τα προεκτεθέντα αδικήματα μόνον αν

«έτειναν ή οπωσδήποτε απόλβεπον εις την ανατροπήν της καθεστηκυίας τάξεως» κατά τη διατύπωσιν του περι ου πρόκειται Π .Δ. 519 / 74 απηλειωθη η τελευταία αυτή περικοπή. Και η απάλειψις δεν δύναται να θεωρηθή συμπτωματική και τυχαία, διαφυγούσα κατά την τεχνικήν διατύπωσιν του νομοθετήματος, καθ' όσον ευθύς αμέσως ολόκληρος χρησιμοποιείται κατά τον προσδιορισμόν των εις αμνήστευσιν υπαγομένων και προ της 21 Απριλίου 1967 τελεσθεισών αξιοποιώνων πράξεων, ως ακολούθως: «Ομοίως, αμνηστεύονται τα αυτά ως άνω εγκλήματα τελεσθέντα προς της 21ης Απριλίου 1967 και τα προς αυτά συναπτόμενα ή συναφή εφ' όσον οπωσδήποτε απέβλεπαν προς την ανατροπήν της καθεστηκυίας τάξεως».

Και η ταύτη απάλειψις ολοκλήρου περικοπής, προσδιοριστικής της εννοίας και του είδους του αμνηστευομένου εγκλήματος δεν καθιστά τόσο προδήλον το υποστηριχθέν ότι «το περι ου πρόκειται Π.Δ. αφορά περιοριστικώς και μόνον τας εναντίον του κρατούντος μέχρι του Ιουλίου 1974 καθεστώτος πράξεις». Αλλά περι των εγκλημάτων τούτων ουδέν τίθεται θέμα δι' ο και δεν απετέλεσαν αντικείμενον της παρούσης ερεύνης.

3. Το περιεχόμενον του υπ' αριθ. 106/73 Ν.Δ/τος πλήρως προς το υπ' αριθ. 168 / 73 εναρμονιζόμενον, καλύπτει δια της υπ' αυτού καθιερουμένης παραγραφής τας πράξεις των οργάνων της πολιτείας, εφ' όσον αύται εξηρούντο της δια του Ν.Δ. 168 / 73 χορηγούμενης αμνηστίας. Παρόμοιον όμως μέτρον δεν ηκολούθησε το Π.Δ. 519 / 74. Και ευλόγως ερωτάται: Διατί; Διότι η απάλειψις της εκτεθείσης περικοπής κατέστησε περιττήν την τοιαύτην πρόβλεψιν, ή διότι παρόμοιον μέτρον εκείτο εκτός της βουλήσεως του νομοθέτου. Κατά το αρ. 52 παρ. 3 του δια της υπ' αριθ. 1 / 74 συντακτικής πράξεως επαναφερθέντες εν ισχύι Συντάγματος του 1952 αμνησία χορηγείται μόνον επί πολιτικών εγκλημάτων.

Και ως τοιαύτα νοούνται μόνον αι κατά της πολιτείας απευθυνόμενοι και προσβάλλουσαι δικαιώματα αυτής, εις ανατροπήν δε ή αλλοίωσιν της εν αυτή καθεστώσης κατά το ισχύον πολίτευμα πολιτικής τάξεως τείνουσαι πράξεις (Α.Π. 238 / 30, 648 / 46, 457 / 47, 237 και 311 / 50, εν Θεμ. ΜΑ' σελ. 607, ΝΣΤ σελ. 360, ΝΗ' σελ. 342, ΞΑ' σελ. 738 και 904 και 228 54 Π. Χρ. ΙΔ' σελ. 410). Δεν συγκαταλέγονται συνεπώς μεταξύ των εγκλημάτων τούτων και τα περι ων πρόκειται των κοινών ανθρωποκτονιών, τετελεσμένων και εν απόπειρα, των σωματικών βλαβών, των διακεκριμένων φθορών κ.λπ. Παραδοχήν της αντιθέτου απόψεως οδηγεί αναποτρέπτως εις ανεπίτρεπτον διεύρυνσιν της παραδεδεγμένης εννοίας του πολιτικού εγκλήματος δια του χαρακτηρισμού ως τοιούτων και των κοινών δολοφονιών! Εν προκειμένω όμως τίθεται πρόσθεταν ερμηνευτικόν πρόβλημα: το εξής: Πολιτικά μόνον εγκλήματα αμνηστεύονται. Και εδηλώθη ότι το Π.Δ. 519 / 74 αφορά μόνον και περιοριστικώς τας εναντίον του δικτατορικού

καθεστώτος πράξεις. Τούτων δοθέντων ερωτάται: τι προσδιορίζουν εννοιολογικώς, ως προς το πολιτικόν πάντοτε έγκλημα, αι φράσεις του Π.Δ. «και τα προς αυτά συναπτόμενα ή συναφή»; Αι πράξεις των οργάνων της πολιτείας κατά την εποχήν ταύτην, αι στρεφόμενοι κατά των πολιτικών δρώντων - εν τη εκτεθείση έννοια - ατόμων δεν είναι συναφείς προς τα τοιαύτας των καθ' ων τα όργανα στρέφονται, εφ' όσον Εγκλήματα συναφή θεωρούνται, κατ' άρθρον 129 ΚΠΔ πλην άλλων και «όσα πράττονται υπό πολλών κατ' αλλήλων, είτε συγχρόνως, είτε εις διαφόρους τόπους και χρόνους»; Και εξ ετέρου ποία η έννοια των εν προκειμένω με τα βασικά πολιτικά εγκλήματα «συναπτομένων» τοιούτων; Η επί των ανωτέρω ερωτημάτων γνώμη ημών είναι η ακόλουθος: Δέον να γίνη απαραιτήτως διάκρισις μεταξύ πολιτικών και κοινών εγκλημάτων. Και η διάκρισις αύτη συνάγεται εκ της φύσεως του προσβαλλόμενου δικαίου κατά την πραγμάτωσιν εκατέρου τούτων, εκ των ωθούντων τον δράστην και κατευθυνόντων την εγκληματικήν βούλησιν του ελατηρίου και εκ του επιδιωκόμενου σκοπού. Υφίσταται βεβαίως έννοια συναφής εις τον χώρον του πολιτικού αδικήματος, αλλά αύτη αναφέρεται εις το αδίκημα το καθ' εαυτό μεν εις το κοινόν δίκαιον υπαγόμενον μετά τίνος όμως πολιτικού αδικήματος συνδεόμενον. Και ως τοιαύτη σύνδεσις νοείται μόνον η χρησιμοποίησις των κοινών εγκλημάτων ως μέσου πραγματώσεως καθαρώς πολιτικού αδικήματος. Εκ των εκτεθέντων αβιάστως προκύπτει ότι, παρά την εκ πρώτης όψεως ευμενή γραμματικήν ερμηνείαν του νόμου, τα περί ων πρόκειται εγκλήματα των οργάνων της τότε κρατούσης πολιτειακής τάξεως δεν υπάγονται εις την δια του Π.Δ. 519 / 74 χορηγηθείσαν αμνησίαν. Προσθετέον τέλος ότι τα εγκλήματα ταύτα ούτε ως σύνθετα ή μικτά πολιτικά εγκλήματα δύνανται να θεωρηθούν. Σύνθετον πολιτικόν έγκλημα υφίσταται όταν δια της εγκληματικής δράσεως προσβάλλεται ή τε Πολιτεία και ιδιωτικά δικαιώματα και υφίσταται τοιαύτη προς άλλα σχέσις, ώστε η επερχόμενη κατ' ιδιώτου προσβολή να έχη ως άμεσον αποτέλεσμα την προπαρασκευήν, την διευκόλυνσιν και την επιτυχίαν εγκλήματος πολιτικού. Αλλά το τοιούτον υφίσταται μόνον εις τα πλαίσια της αυτής και ενιαίας εγκληματικής δράσεως, ουχί δε και εις την αντίρροπον τοιαύτην. Ούτω τα κατά του τότε δικτατορικού καθεστώτος στρεφόμενα εγκλήματα των πολιτικώς δρώντων ατόμων προσέβαλλαν ου μόνον την τότε κρατούσαν πολιτειακήν τάξιν αλλά και ιδιωτικά δικαιώματα (καταστροφαιί περιουσιακών στοιχείων, κ.λπ.). Εν προκειμένω όμως πρόκειται περί πράξεων των οργάνων της πολιτείας. Και είναι λογικώς απαράδεκτον και νομικώς αστηρικτον να θεωρήσωμεν ότι είτε τα ελατήρια (υποκειμενική θεωρία), είτε η κατεύθυνσις της εγκληματικής βουλήσεως (αντικειμενική θεωρία) των οργάνων τούτων - ενεργούντων, σημειωθήτω, προς προάσπισιν και ουχί προς κατάλυσιν της καθεστηκυίας τάξεως - ήσαν πολιτικά! Ήσαν τουναντίον καθαρώς

εγκληματικά! Υφ' οιανδήποτε όθεν εκδοχήν τα περί ων πρόκειται και ερευνώμενα ώδε εγκλήματα, δεν αμνηστεύονται. Θα ήτο και αδιανόητον άλλωστε το τοιούτον, εν όψει του είδους και της βαρύτητας των εγκλημάτων τούτων, των συνθηκών της θεσμοθετήσεως της αμνηστεύσεως, του αιτίου και του σκοπού του νομοθετήματος.

Γ. ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΠΡΟΣ ΚΟΛΑΣΜΟΝ

Α) Γενική ανάλυσις

Η εκ των εκτεθέντων πραγματικών περιστατικών επισήμανσις των προς τα γεγονότα και τα τραγικά επακόλουθα τούτων συνδεομένων υπευθύνων προσώπων δεν παρίσταται εύκολος. Διότι, ως και εν αρχή της παρούσης ετονίσθη, πάντες πλην των φοιτητών εξεμεταλλεύθησαν το λεγόμενον σπουδαστικόν κίνημα και ο χώρος του Πολυτεχνείου μετεβλήθη εις αιματοβαφή στίβον ενός απηνούς και εξοντωτικού αγώνος φανατικών πολιτικών αντιθέσεων. Και ακόμη διότι ουδεμίαν προς τα τραγικά επακόλουθα των γεγονότων τούτων είχε σχέσιν το καθ' ύλην υπεύθυνον και αρμόδιον Υπουργείον Παιδείας και κατ' επέκτασιν η Κυβέρνησις Σ. Μαρκεζίνη. Επιβάλλεται όθεν η δια μέσου του περιβάλλοντος την όλην υπόθεσιν ιδιόμορφου, περιέργου και εν πολλοίς σκοτεινού κλίματος αναζήτησις των πράγματι υπευθύνων και η εν συνεχεία κατονομασία τούτων. Τονιστέον κατ' αρχήν ότι ουδεμία, καθ' ημάς, βαρύνει ποινική ευθύνη μέλος της τότε πολιτικής Κυβερνήσεως, δια τους κάτωθι λόγους: Κατά το τότε ισχύον Σύνταγμα άπασαι αι εις τα Υπουργεία Εθνικής Αμύνης και Ασφαλείας αφορώσαι αρμοδιότητες ανήκον εις τον Πρόεδρον της Δημοκρατίας. Εις τούτον ομοίως υπήγοντο και αι υπηρεσίαι πληροφοριών.

Με τον φοιτητικόν κόσμον και τα ζητήματα των ησχολούντο πέντε (5) ειδικώτεροι υπηρεσίαι πληροφοριών, αι εξής: α) Η Διεύθυνσις Νεότητος του Υπουργείου Προεδρίας, β) Το «Σπουδαστικόν Τμήμα» της Γενικής Ασφαλείας, γ) Η ΓΔΕΑ (ΥΕΑ), δ) Η ΚΥΠ και ε) Η ΕΣΑ δια του ειδικού Ανακριτικού Τμήματος της. Άπασαι αι ανωτέρω Υπηρεσίαι, τελείως ασυντόνιστοι μεταξύ των, είχαν σωρείαν πρακτόρων μεταξύ του φοιτητικού κόσμου. Και το μόνον Υπουργείον, όπερ εστερείτο οιασδήποτε τυπικής αρμοδιότητος ήτο το Υπουργείον Παιδείας (Οράτε κατάθεσιν Παν. Σιφναίου). Απληροφόρητον επομένως παρέμενε το μόνον αρμόδιον Υπουργείον και ουδέν ο τότε Υπουργός εγνώριζεν επί των τεκταινομένων εις τον υπ' αυτού ελεγχόμενον χώρον κυβερνητικής δραστηριότητος. Δι' ο και εις την ενώπιον ημών κατάθεσιν του τονίζει τα εξής: «Έντιμος υπάλληλος της ΚΥΠ με εβεβαίωσεν ότι κατά την Πέμπτην και Παρασκευήν 15 και 16 Νοεμβρίου 1973, ευρίσκοντο εντός του Πολυτεχνείου στελέχη της ΚΥΠ και έτερον λίαν αξιόπιστον πρόσωπον μου είπεν ότι είδεν εντός του Πολυτεχνείου δεκάδας ανθρώπων... της ΕΣΑ (εξ επισήμων ούτω χειλέων επιβεβαιούνται τα υπό του πράκτορος της ΚΥΠ Δ Πίμπα κατατιθέμενα). Πιστεύω ότι οι κινήθεντες τον Νοέμβριον ελάχιστοι φοιτηταί δεν είχαν την παραμικράν

συνείδησιν του τι ετεκταίνετο. Ουδέ και εγώ το εγνώριζον, αλλ' ενόμιζον μόνον ότι θα εματαιούντο αι εκλογαί και η αποκατάστασις της ελευθερίας υπέρ ης εκόπτοντο... Το συμπέρασμα μου είναι ότι η οργάνωσις μικροεπαναστάσεως της 16-11-1973 ήτο εξωφοιτητική, έφερε μάλιστα και κάποιον επιτελικήν σφραγίδα. Οι οργανωταί Έλληνες ή ξένοι ή και αμφότεροι εγνώριζον βεβαίως τας αντικαθεστωτικάς διαθέσεις των νέων, πιθανόν δε και εντέχνως να υπεκίνησαν ή να επέσπευσαν την εκδήλωσιν, δια να την χρησιμοποιήσουν ως κάλυμμα της ιδικής των προμελετημένης εκδηλώσεως.

Στόχος των άμεσος ήτο «η πρόληψις των δηλώσεων Μαρκεζίνη και η ματαίωσις των εκλογών» (οράτε κατάθεσιν). Προς την άποψιν ταύτην πλήρως στοιχείται και ο τότε Πρωθυπουργός, όστις και ειδικώτερον την πηγήν της ανωμαλίας ταύτης προσδιορίζων μετά σαφήνειας τονίζει ότι αι τοιαύται απόψεις και σκέψεις του «δεν αναφέρονται βεβαίως εις τους ιδεολόγους ή θερμόαιμους νέους ή τας παρασυρόμενος μάζας».

Χαρακτηριστικόν της αγνοίας του τότε Πρωθυπουργού περί της κινήσεως των αρμάτων και του στρατού και της αναπτύξεως της όλης επιχειρήσεως είναι το ότι ούτος επληροφορήθη περί πάντων τούτων κατά την 1ην πρωινήν ώραν της 17-1-1973 παρά του παρ' αυτώ υφυπουργού, όστις τυχαίως ομοίως αντελήφθη την κίνησιν των αρμάτων, κατερχομένων ήδη προς το Πολυτεχνείον. Ευλόγως δε, διότι ολίγας μόνον ώρας προηγουμένως, αλλά, ως και ανωτέρω ετονίσθη, είχαν συμφωνηθή. Η κατά την 13.30 ώραν της 16.11.1973

τερματισθείσα επίσημος σύσκεψις των υπευθύνων κυβερνητικών παραγόντων, είχε χαράξει σαφώς τον τρόπον της αντιδράσεως έναντι των φοιτητικών ταραχών και των περί το Πολυτεχνείον εκδηλώσεων: ήπιος τρόπος, αποφυγή βίας, απαγόρευσις δακρυγόνων και μόνον εν εσχάτη ανάγκη ρίψις αυτών και αυστηρά απαγόρευσις πυροβολισμών. Παράλληλως, όμως, προς ταύτα ή και προηγουμένως άλλαι εις άλλους χώρους ελαμβάνοντο αποφάσεις: Αι πάσης φύσεως πολιτικοί τάσεις και αποχρώσεις από της δεξιάς μέχρι της αριστεράς των ποικίλων ήδη και πολλών αποχρώσεων διεισδύουν εις το κίνημα των φοιτητών και το πολιτικοποιούν ενούμενοι εις την κατά της δικτατορίας αντίθεσιν και την δια την πτώσιν της κοινήν επιδίωξιν. «Το Κόμμα μας - γράφει ο παρανόμως τότε εκδιδόμενος «Ριζοσπάστης» εις το φύλ. υπ' αρ. 65 - πάλευε να μετατρέψη την οργή τους σε κινητοποίηση, έτσι που να οξυνθούν οι αντιθέσεις... να δημιουργηθούν καλύτεροι όροι πάλης για τις επικείμενες συγκρούσεις με την δικτατορία... στάθηκαν σοβαρός παράγοντας του φοιτητικού κινήματος...». Δι' ο και η βίαια αντίδρασις της ΕΣΑ μετά την επικράτησιν του Αρχηγού της, δια της από 12-12-1973 γνωστής ανακοινώσεως της, δι' ης κατηγορεί τους Καθηγητάς του Πολυτεχνείου, στηλιτεύει την συμπεριφοράν της Συγκλήτου, η οποία «επιμένει να ομιλή περί ασύλου του Πολυτεχνείου κατά μίαν αδιανόητον αντίληψιν», ομιλεί περί αναρχικών στοιχείων και λαϊκών

κινητοποιήσεων και το σπουδαιότερον αποκαλύπτει τας κατά την εποχήν των γεγονότων προθέσεις και διαθέσεις της δια των φράσεων: «Οι αναρχικοί εκμεταλλεόμενοι... και την χλιαράν αντιμετώπισιν της όλης καταστάσεως υπό των αρμοδίων οργάνων της πολιτείας και ενθαρρυνόμενοι και υποκινούμενοι υπό παραγόντων του εξωτερικού (αιδημόνως αποσιωπάται ο ρόλος της ίδιας και των άλλων!) εξήλθον του Πολυτεχνείου και προέβησαν εις εμπρησμούς και καταστροφάς, δημιουργήσαντες εικόνα Δεκεμβριανών εις το Κέντρον των Αθηνών» (οράτε ταύτην μεταξύ των εγγράφων του Ε.Μ. Πολυτεχνείου). Η ΚΥΠ εξαπολύει τους πράκτορας της, οι οποίοι παρατηρούν, παρακολουθούν και εις παντοίας πράξεις βιαιότητας εξωθούν τους ανύποπτους σπουδαστάς. (Οράτε καταθέσεις Σιφναίου και Πίμπα). Ο τελευταίος ούτος αποκαλύπτει χαρακτηριστικώς ότι μέγα ήτο το πλήθος των εις το Πολυτεχνείον πρακτόρων της ΚΥΠ, οι οποίοι εφωτογράφιζον τους πρωτεργάτας της κινήσεως και κατέγραφαν εις μαγνητοταινίας τας συνομιλίας των, διένειμαν προκηρύξεις μεταξύ των σπουδαστών προς επηρεασμόν των, εναντίον της τότε καταστάσεως, παρημποδίζον την εντός του Πολυτεχνείου εισαγωγήν τραυματιών προκειμένου να διακομίζονται ούτοι εις το Ρυθμιστικόν ή αλλαχού, ένθα η αστυνομία ήτο παρούσα δια τα περαιτέρω, κατέστρεφαν διάφορα αντικείμενα του Πολυτεχνείου και εξωθούν ακολούθως τους φοιτητάς να οπλισθούν δια ξύλων και σιδήρων «για να χτυπήσουν τους μπάτσους της χούντας», επεζήτησαν να προμηθευθούν χημικά προϊόντα εκ των εργαστηρίων του Χημείου του Πολυτεχνείου δια να κατασκευάσουν εκρηκτικός ύλας, έρριψαν την ιδέαν προμήθειας όπλων εις τους φοιτητάς, κ.λπ., προσκρούσαντες όμως εις την αποφασιστικήν και σθεναράν άρνησιν των νέων της Συντονιστικής Επιτροπής Σπουδαστών. Η ΕΣΑ διαθέτει άνδρας εν πολιτική περιβολή εντός και εκτός του Πολυτεχνείου, οίτινες ομοίως παρακολουθούν αλλά και βαναύσως κακοποιούν τους πολίτας. Στρατιωτικάί υπηρεσίαί πληροφοριών ειδικούς των πράκτορας αποστέλλουν εντός του Πολυτεχνείου. Αι στρατιωτικοί δυνάμεις ευρίσκονται από νωρίς εν επιφυλακή ενώ παρά του τότε Προέδρου της Δημοκρατίας, δίδεται η εντολή να κινηθούν δυνάμεις στρατιωτικοί προς ενίσχυσιν της ενταλθείσης προς υποβολήν της αιτήσεως και εν συνεχεία καταλυθείσης ουσιαστικώς αστυνομίας. Και η επιχείρησις σμικρύνεται μεν περιγραφικώς ως προς τας διαστάσεις της και την ισχύν των δυνάμεων (ολίγαι δυνάμεις και τρία ή τέσσερα άρματα μάχης), ως ενέργεια δε ψυχολογικού επηρεασμού και εκφοβισμού εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται! Παραδόξως όμως και μελαγχολικώς ήδη πάντα ταύτα ηχούν εις τα ώτα όλων, όσων έζησαν την τραγικότητα των στιγμών ή ητένισαν το μέγεθος της καταστροφής! Διότι, ανεξαρτήτως των περι του περιεχομένου της αποφάσεως Παπαδόπουλου υποστηριζόμενων, το μεν σαφώς υπό των τότε στρατιωτικών ηγητόρων κατατίθεται ότι «απεφασίσθη από κοινού μετά των αρχηγών όπως το διατεθησόμενον

εις το Πολυτεχνείον συγκρότημα των Ενόπλων Δυνάμεων είναι ισχυρόν εις μέσα» (κατάθ. υπ' αριθ. 133), το δε εκ των διαδραματισθέντων και των αιματηρών αποτελεσμάτων ελεγχόμενη η προϋπάρξασα διάφορος δήθεν απόφασις κρίνεται ανακριβής. Εάν υπήρξεν παρέκκλισις η ανυπακοή θα έδει εγκαίρως να επισημανθή, να στηλιτευθή και να κολασθή. Δεν είναι δε δυνατόν να υποστηριχθή ότι εις το κύμα αυτό της βιαιότητας και το πανδαιμόνιον των πυροβολισμών δεν κατέστη δήλη οιαδήποτε παρέκκλισις εκ της αποφάσεως του Προέδρου, ούτε ανεφάνησαν εκδηλώσεις ανυπακοής, δια να επέλθη άμεσος, αυστηρά και οργίλη η αντίδρασις του πανίσχυρου τότε εκφραστού της πολιτειακής βουλήσεως. Το αυτό ομοίως λεκτέον και δια τους τότε υπευθύνους στρατιωτικούς ηγήτορες, οίτινες ωσαύτως υποστηρίζουν τα περί προθέσεως ψυχολογικού επηρεασμού και εκφοβισμού και υπάρξεως αυστηρών διαταγών δια την μη ρίψιν πυροβολισμών, εκφράζουν δε την οδυνηράν έκπληξιν των διότι εφονεύθησαν άνθρωποι εκ των ριπτομένων βολών. Πιστεύομεν βεβαίως ότι οι περί των πρόκειται στρατιωτικοί ηγήτορες δεν υπήρξαν ομόψυχοι, των επιδιώξαντων τότε την βίαν και την χρήσιν των όπλων, είχον όμως υποχρέωσιν να πράξουν τα καθ' εαυτούς δια να την αποτρέψουν, δι' ο και άλλως εκτιμάται η ευθύνη αυτών. Ώφειλον, εφ' όσον αύτη ήτο η επί του προβλήματος θέσις των και τοιαύτη η αληθής πρόθεσις των, να κινήσουν την κατά των παραβατών των διαταγών των πειθαρχικήν αλλά και ποινικήν δίωξιν επί τη κατηγορία της στάσεως (αρθρ. 63 παρ. 1 εδ. γ' ΣΠΚ - βιαιοπραγίαι κατά προσώπων ή πραγμάτων), της απείθειας (άρθρον 64 παρ. 1 εδ. α' ΣΠΚ - άρνησις υπακοής εις τας διαταγάς ανωτέρων), της παραβάσεως στρατιωτικής εντολής (αρ. 72 παρ. 1 γ' ΣΠΚ) και των άσκοπων πυροβολισμών (αρ. 103 εδ. β' ΣΠΚ) εφόσον διεπιστώθη ότι στρατιωτικοί επυροβόλουν αυτοβούλως και άνευ ευλόγου αιτίας, πλήθος ανθρώπων φονεύσαντες και περισσοτέρους σοβαρώς τραυματίσαντες. Ουδέν όμως τούτων, των πολύ φυσικών και αναμενόμενων εγένετο, αλλ' άντικρυς αντίθετος συμπεριφορά επεδείχθη. Ούτω ο μεν τότε πρόεδρος της Δημοκρατίας απηύθυνε διάγγελμα προς τον ελληνικόν λαόν, εις ο αναγγέλλων την επαναφοράν του στρατιωτικού νόμου, ωμίλει περί αναρχικών εκδηλώσεων και περί συνωμοσίας των εχθρών της Δημοκρατίας και της ομαλότητας και διεβεβαίου περί της αποφάσεως του να προάσπιση την γαλήνην, τας κατακτήσεις και την ασφάλειαν του ελληνικού λαού (εφημερίδες της 18.11.1973), ο δε τότε Αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων, υποδεχόμενος τον Πρωθυπουργόν εις το Μέγαρον του Αρχηγείου, ωμίλησεν ομοίως περί αναρχικών εκδηλώσεων εις τον φοιτητικόν χώρον και απεκάλυπεν ότι διαβλέπουσαι αι ένοπλοι δυνάμεις τας πιθανάς εξελίξεις, ηύξησαν την ετοιμότητα των και διετάχθησαν να παρέξουν την υποστήριξιν των προς αποκατάστασιν της τάξεως, αναλαβούσαι την εκκαθάρισιν του Πολυτεχνείου και του πέριξ

χώρου (εφημερίδες της 21-11-1973). Αμφότεροι δε περί αναίμακτου ωμαλουν επιχειρήσεις και ως ασύστολα ψεύδη εχαρακτήριζαν τα περί πυροβολισμών «διαδιδόμενα»! Αι τοιαύται θέσεις υπεστηρίχθησαν και εκαλύφθησαν ακολούθως και υπό του τότε Πρωθυπουργού δια δηλώσεων του εις το Αρχηγείον Ενόπλων Δυνάμεων. Φρονούμεν όμως, εν όψει, πάντων, των εκτεθέντων, ότι η τοιαύτη εκδήλωσις συνιστά καθαρὰν πολιτικήν πράξιν και δεν θεμέλιοι, ούτε βεβαίως αποδεικνύει, οιανδήποτε ποινικήν ευθύνην, αυτού τε και των Υπουργών του: Εθνικής Αμύνης, Δημοσίας Τάξεως και Εθνικής Παιδείας, οίτινες ομοίως δεν έσχον ανάμιξιν ενεργόν εις τα γεγονότα και την αντιμετώπισιν τούτων, ούτε παράλειψις τις αξιόποινος τους βαρύνει. Η ουσιαστική θέσις του τότε Πρωθυπουργού ήτο αντίθετος προς πάσαν έννοιαν βίας, δι' ο και ευλόγως, αλλά και ευστόχως, παρατηρεί ότι «εάν ειχα προλάβει να κάμω την συνέντευξιν της 17-11-1973 ίσως άλλη θα ήτο η εξέλιξις των πραγμάτων και ιδίως δεν θα είχομεν θρηνήσει τα θύματα δια τα οποία κάθε ελληνική ψυχή βαθυτάτην αισθάνεται οδύνη» (οράτε κατάθεσιν). Και το συμπέρασμα είναι ότι υπεράνω των αφηρημένων και αορίστων πλατωνικών εξορκισμών κείται η εκ της πραγματικότητας αναφαινομένη αλήθεια. Ο Γεώργιος Παπαδόπουλος, ζηλώσας ίσως δόξαν Ντε Γκωλ, δια την εκμετάλλευσιν του φοιτητικού κινήματος, απηγόρευσεν εις την Αστυνομίαν την έγκαιρον προς πρόληψιν των γεγονότων επέμβασιν και διεκήρυσσεν: «Ας τα σπάσουν. Ας κάψουν και το Πολυτεχνείον. Ας κατεβούν και στους δρόμους. Ας σπάσουν και βιτρίνες» (κατάθεσις Σιφναίου). Αιφνιδίως όμως και άγνωστον διατί και πώς η γνώμη του καταστρέφεται και διατάσσει την κινητοποίησιν των Ενόπλων Δυνάμεων, βοηθούμενος εν τούτω υπό των τότε υπευθύνων ηγητόρων του Στρατεύματος και δη των: Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων και Διοικητών ΑΣΔΕΝ και ΣΔΑ. Και η επί μίαν 7ετίαν ζηλοτύπως κλειστή παραμείνασα πυξίς της Πανδώρας ανοίγεται! Αντελήφθη προφανώς την εις βάρος του από του Αυγούστου ήδη 1973 υποβόσκουσαν κίνησιν των Ρουφογάλη, Ιωαννίδη, Μπονάνου (κατάθεσις Σιφναίου) και προσπαθεί να αντίδραση δια της εγκαίρου καταστολής της υπό των άλλων ήδη εκμεταλλευόμενης προφανώς εξεγέρσεως, έχων αποφασίσει ενδεχομένως, και αναβολήν των υπό της Κυβερνήσεως Μαρκεζίνη υπεσχημένων εκλογών. Και εις την κίνησιν όμως ταύτην υπερφαλαγγίζεται. Διότι το σχέδιον ήτο έτοιμον και οι εκτελεστοί του πλήρως προετοιμασμένοι και αποφασιστικοί. Δεν ήτο βεβαίως συμπτωματική και τυχαία η εις το κέντρον της Αμέσου Δράσεως της Αστυνομίας παρουσία των Αξιωματικών Λουπάση, Λούκουτου και Ντερτιλή, πιστών εις τον Δημήτριον Ιωαννίδην, ως εδείχθη μετά την κατά την 25-11-1973 επικράτησιν τούτου, ούτε άνευ σημασίας η έκδηλος ανησυχία του τελευταίου, συνεχώς ερωτώντας αν έφθασαν τα άρματα εις το Πολυτεχνείον και επενέβησαν και η εσπευσμένη εκ του Κέντρου αναχώρησις του ίνα μεταβή ο ίδιος προσωπικώς εις το

Πολυτεχνείον, διότι - καθ' α εδήλωσεν εις επήκοον πάντων «αργούνε πολύ και θα πάω μόνος μου». Και μετέβη τω όντι σημαντικόν διαδραματίσας εις την όλην επιχείρησιν ρόλον (οράτε καταθέσεις υπ' αριθμ. 99, 159, 221 και 268). Παρά ταύτα ο τότε Διοικητής ΑΣΔΕΝ καταθέτει ότι ούτος ήτο απλώς σύνδεσμος μεταξύ της Αστυνομίας και της ΑΣΔΕΝ και ουδεμίαν είχε αρμοδιότητα να επέμβη καθ' οιονδήποτε τρόπον! Ο Στρατηγός αμετανοήτως επίστευεν ότι ο περί ου πρόκειται Συνταγματάρχης θα εσέβετο την έννοιαν της στρατιωτικής πειθαρχίας. Μετ' ολίγον όμως τραγικώς διεψεύσθη διότι ο ίδιος, υπό κατωτέρων του συνελήφθη! Οι Ιωαννίδης και Ρουφογάλης, δια των εις αυτούς πιστών Αξιωματικών και πρακτόρων, επηρεάζουν σοβαρώς και σαφώς την όλην επιχείρησιν, εξαπολύοντες κύμα βιαιοτήτων και πυροβολισμών, επί τω τέλει της δημιουργίας ευνοϊκών δια την προαποφασισθείσαν κίνησιν συνθηκών ασφαλείας, αναταραχής και συγκρούσεων. Και εις το καταλλήλως ήδη προετοιμασθέν και κράτησαν ιδιόμορφον κλίμα συγχύσεως, πανικού και συγκρούσεων, οργιάζουν οι κοινοί δολοφόνοι ενσπείροντες αδιστάκτως τον θάνατον εις βάρος αθώων και αόπλων νέων ανθρώπων, το μέγα αμάρτημα των οποίων ήτο ότι εξήτουν «Ελευθερίαν και Δημοκρατίαν». Και περιέργως ο μηδεμίαν έχων αναλάβει αποστολήν εις την επιχείρησιν τότε Διευθυντής της ΕΣΑ Δημήτριος Ιωαννίδης, μεταβαίνει περί ώραν 04.00 της 17-11-1973 εις τον χώρο του Πολυτεχνείου. Και ουδείς, ούτε και ο ίδιος αποκαλύπτει διατί! Διότι είναι αστείον το λεχθέν ότι μετέβη απλώς εκ... περιέργειας! Ειδικώς δέον ενταύθα να σημειωθή ότι δεν είναι άμοιρον σημασίας τινός το πλήρως εκ της ερεύνης βεβαιωθέν ότι οι νέοι ούτοι του Πολυτεχνείου, ως αναρχικοί, ευκόλως και ανενδοιάστως χαρακτηριζόμενοι, δεν εφόνευσαν, δεν εκακοποίησαν και ουδένα σοβαρώς ετραυμάτισαν, αλλ' οι ίδιοι και το ανώνυμον πλήθος υπήρξαν τα εξιλαστήρια θύματα των περί «Δημοκρατίας» περιέργων αντιλήψεων των «ηρώων» της εποχής και των αδίστακτων οργάνων των!

Και η Αστυνομία ποίον ρόλον διεδραμάτισεν εις την όλην αυτήν επιχείρησιν; Συνήργησε δια της συμπεριφοράς των υπευθύνων τότε ηγητόρων της εις την επιβολήν της θελήσεως τρίτων. Ούτω μολονότι εις αυτήν ανήκεν η ευθύνη, αλλά και η κατά νόμον δικαιωματικότης, δια την αντιμετώπιση/ των συγκεντρώσεων και των εξ αυτών ταραχών, κατ' αρχήν μεν απρακτεί και τηρεί στάσιν εφεκτικότητος, ευνοούσαν την οργάνωσιν και διόγκωσιν του κινήματος, εξ ετέρου διατηρεί εις συνεχή και εξαντλητικήν επιφυλακήν και εγρήγορσιν τους αστυνομικούς υπαλλήλους, με συνέπειαν την επικίνδυνον ως εκ καμάτου και της συσσωρευμένης αγανακτήσεως - ως εκ των επιθέσεων και των προπηλακισμών - φόρτισιν του ψυχισμού των και τέλος δέχεται να υποβάλη την αίτησιν δια την επέμβασιν των Ενόπλων Δυνάμεων και συμμετέχει εις σειράν ενεργειών και εκδηλώσεων, παρανόμων, των ακολούθων: την κατά παράβασιν των κειμένων διατάξεων βιαίαν

διάλυσιν των συναθροίσεων, την δυναμικήν παραβίασιν του Πανεπιστημιακού ασύλου, παρά την ρητώς εκφρασθείσαν αντίθετον άποψιν του Προϊσταμένου της Εισαγγελίας και την άνευ γνώμης των εκπροσώπων της Διοικήσεως και της Δικαιοσύνης χρήσιν των όπλων. Τέλος δια του τότε Αρχηγού της διέταξεν τη σύλληψιν πλήθους ατόμων, οι περισσότεροι των οποίων αναμφισβητήτως δεν ήσαν ούτε «πρωταίτιοι» ούτε «υπεύθυνοι» της συναθροίσεως και των εκδηλώσεων και αίτινες παρανόμως κατεκρατήθησαν. Υπήρξαν ομοίως και μεμονωμένα αστυνομικά όργανα, υπό της ερεύνης - εις το πλήθος των αγνώστων - εντοπισθέντα, τα οποία υπήρξαν δράσται συγκεκριμένων αξιοποιώνων πράξεων.

Δια την κατά νόμον θεμελίωσιν της υπαιτιότητος των καθ' ημάς υπευθύνων τονιστέα και τα ακόλουθα:

1) Η κατά νόμον αποστολή των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας, πλην άλλων, περιλαμβάνει και το καθήκον προστασίας της ζωής, της σωματικής ακεραιότητος, της τιμής, της ελευθερίας και της περιουσίας των πολιτών. Συνεπώς οι τότε ηγέται του Στρατού και της Αστυνομίας είχαν ως εκ του νόμου και της αποστολής των, το ιερόν καθήκον να προασπίσουν την ζωήν και σωματικήν ακεραιότητα των εις την συνάθροισιν πολιτών έναντι των πάσης φύσεως κακοποιών ή των εγκληματικώς δρώντων οργάνων των κατά το περί ου πρόκειται αιματηρόν τριήμερον. Και τούτο μη πράξαντες, ήτοι τους γνωστούς και αγνώστους δράστας μη παρεμποδίσαντες εις το φονικόν έργον των, εγένοντο υπαίτιοι απλής συνεργείας εις τας κυρίας πράξεις αυτών αρνητικώς εκδηλωθείσης, ήτοι δια παραλείψεως εκτελέσεως του εκ του νόμου και της αποστολής των τεκτομένου καθήκοντος (αρ. 15 και 47 ΠΚΝ Χωραφά: Γεν. Αρχαί Π.Δ. παρ. 98 ΙΙΙ Α σελ. 328, Αγγ.

Μπουροπούλου: Ερμ. Π.Κ. υπ' αρ. 47 σελ. 148 ομοίως σχετικώς Α.Π.

248 / 68 Π. Χρ. ΙΣΤ σελ. 511 επ.). 2) Ουδέν ουδαμόθεν τίθεται πρόβλημα «προσταγής», συνεπαγόμενης άρσιν του αδίκου χαρακτήρα των εξ αιτίας των πυροβολισμών ίδια τελεσθεισών αξιοποιώνων πράξεων. Και τούτο διότι δεν συνέτρεξαν αι κατ' αρ. 21 Π.Κ. προϋποθέσεις εν τη εκτελέσει των περιών πρόκειται εγκληματικών πράξεων. Οι πάντες ούτω αρνούνται την ύπαρξιν διαταγής προς ρίψιν και εκφοβιστικών, έστω, βολών. Και υπάρχουσα όμως τοιαύτη, όπερ απολύτως αληθές, καθ' ημάς και πλήρως εξακριβωμένον ως προς τα έμπροσθεν του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως διαδραματισθέντα, «δεν εδόθη κατά τους νομίμους τύπους και παρά της αρμοδίας Αρχής» ως ανωτέρω αναλυτικώς ετονίσθη. Δεν συνεπάγεται όθεν τα κατά νόμον καταλυτικά του αξιοποιού, αποτελέσματα.

β) Ειδικωτέρα επισήμανσις

Δύνανται ήδη να κατονομασθούν προς διευκόλυνσιν του ανακριτικού έργου, οι εκ της ερεύνης προκύπτοντες και κατά την γνώμην ημών

υπεύθυνοι της περίπτωσης πρόκειται τραγωδίας, κατά νομικήν αξιολόγησιν του ρόλου εκάστου εις ταύτην.

- 1) Γεώργιος Χρ. Παπαδόπουλος, τότε Πρόεδρος της Δημοκρατίας.
  - 2) Δημήτριος Αριστοτ. Ιωαννίδης, Υποστράτηγος, ε.α. τότε διοικητής της ΕΣΑ και
  - 3) Μιχαήλ Ρουφογάλης, Υποστράτηγος ε.α., τότε Αρχηγός της ΚΥΠ. Φέρονται ως ηθικοί αυτουργοί ανθρωποκτονιών εκ προθέσεως (τετελεσμένων και εν απόπειρα) επικινδύνων σωματικών βλαβών, διακεκριμένων φθορών και προκλήσεων εις τέλεσιν κακουργημάτων ή πλημμελημάτων, πράξεων υπό γνωστών και αγνώστων - τη ερευνή - δραστών, τελεσθεισών (ως κατωτέρω). Παρατηρητέον ενταύθα ότι ο ηθικός αυτουργός δεν δρα κατά του αντικειμένου του εγκλήματος, αλλά επιδρά επί της βουλήσεως του υποκειμένου, ίνα προκολέση απόφασιν αυτού προς εκτέλεσιν της αδικού πράξεως. Και ως γνωστόν δεν είναι απαραίτητον να προκαθορισθή εν ταις λεπτομερείαις της η υπό εκτέλεσιν πράξις, ουδέ το πρόσωπον εις βάρος του οποίου θα τελεσθή (ΑΠ 334 / 58 Π. Χρ. Α' 151). Ομοίως δεν είναι απαραίτητον όπως αποκαλυφθή και γνωσθή ο αυτουργός του εγκλήματος (ΑΠ 37 / 1969 Γ. Χρ. Ιθ' 208).
  - 4) Νικόλαος Ντερτιλής, Ταξίαρχος, τότε επιτελάρχης ΑΣΔΕΝ, αυτουργός ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως εις βάρος νεαρού σπουδαστού και ηθικός αυτουργός ετέρων ανθρωποκτονιών (τετελεσμένων και εν απόπειρα) ως και σωματικών βλαβών.
  - 5) Δημήτριος Ιωάννου, Ζαγοριαννάκος, Αντιστράτηγος ε.α. τότε Αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων, διατάξας την κίνησιν των τμημάτων στρατού.
  - 6) Κωνσταντίνος Ιωάννου Μαυροειδής, Αντιστράτηγος ε.α. τότε Δ / ντής ΑΣΔΕΝ, έχων τον συντονισμόν και το γενικόν πρόσταγμα της επιχειρήσεως.
  - 7) Νικόλαος Κων. Ραφαηλάκης, Αντιστράτηγος ε.α., τότε Δ / ντής της ΣΔΑ, παριστάμενος κατά την εκτέλεσιν της επιχειρήσεως και εποπτεύων ταύτης.
  - 8) Νικόλαος Αριστ. Δασκαλόπουλος, τότε Αρχηγός Αστυνομίας, εποπτεύων των Αστυνομικών Δυνάμεων.
  - 9) Λουκάς Γεωργίου Χριστολουκάς, τότε Διευθυντής της Αστυνομίας Αθηνών, υπεύθυνος των ενεργειών των αστυνομικών δυνάμεων ως προς την αντιμετώπισιν των εκδηλώσεων.
  - 10) Θρασύβουλος Γιοβάνης, Ταξίαρχος, τότε Συνταγματάρχης, επικεφαλής των στρατιωτικών τμημάτων εις την κατά του Πολυτεχνείου επιχείρησιν.
- Άπαντες εμφανίζονται ως απλοί συνεργοί του ως ειρήται, του ηθικού αυτουργού, δια της παροχής θετικής συνδρομής εις αυτόν εν τω πλαισίω της αρμοδιότητος εκάστου, απλοί ομοίως συνεργοί των γνωστών και αγνώστων εγκληματιών εν τη διαπράξει των

ανθρωποκτονιών και σωματικών βλαβών, της τοιαύτης συνδρομής των εκδηλωθείσης, ως ετονίσθη ήδη αρνητικώς, ήδη δια παραλείψεως εκτελέσεως του εκ του νόμου και της αποστολής των τικτομένου ιερού καθήκοντος προασπίσεως της ζωής και σωματικής ακεραιότητος των πολιτών έναντι των πάσης φύσεως κακοποιών και των εγκληματικώς δρώντων οργάνων των. Ο εξ αυτών Νικόλαος Δασκαλόπουλος, τυγχάνει ομοίως και έμμεσος αυτουργός παρανόμου συλλήψεως και κατακρατήσεως των συλληφθέντων.

11) Σπυρίδων Σταθάκης, Ήλαρχος τεθωρακισμένων, διατάξας την είσοδον του άρματος εντός του Πολυτεχνείου, αυτουργός αποπειρών ανθρωποκτονίας των επί των κιγκλιδωμάτων της πύλης του Πολυτεχνείου ευρισκομένων σπουδαστών, ίδια δε της διαφυγούσης τον θάνατον και βαρύτατα μόνον τραυματισθείσης Π. Ρηγόπουλου.

12) Σταύρος Βαρνάβας, Αντιστράτηγος ε.α., Δ / ντής του εν τω Υπουργείω Δημοσίας Τάξεως Μικτού Επιτελείου. Ηθικός αυτουργός ανθρωποκτονιών (μιας τετελεσμένης και πολλών εν απόπειρα) ως διατάξας την χρήσιν των όπλων κατά του πλήθους.

13) Ηλίας Τσιαούρας ή Τσαπούρης, αυτουργός ανθρωποκτονιών (μιας τετελεσμένης και πολλών εν απόπειρα) και παρανόμου οπλοφορίας δια πολεμικού όπλου.

14) Ευάγγελος Κων. Μαντζώρος, Ανθυπίλαρχος τότε τεθωρακισμένων, αυτουργός αποπειρών ανθρωποκτονίας και επικινδύνων σωματικών βλαβών (κατάθ. υπ' αριθμ. 241 και 242).

15) Υπίλαρχος Μιχαήλ Γουνελάς, Ανθυπασπιστής Λάμπρος Κωνσταντέλλος, Αξιωματικοί του ΚΕΤΘ, λαβόντες μέρος εις την κατά του Πολυτεχνείου επιχείρησιν. Φέρονται ως αυτουργοί ή ηθικοί αυτουργοί αποπειρών αυτοκτονίας και επικινδύνων σωματικών βλαβών (καταθέσεις υπ' αριθμ. 72, 76 και 116).

16) Αστυφύλαξ υπό στοιχεία Λ 21 Ηλίας Καραδήμας και δεύτερος τοιούτος υπό το μικρόν όνομα Νικόλαος, εκτελούντες υπηρεσίαν εν τω Ρυθμιστικά) Κέντρω Αθηνών την νύκτα της 16ης προς 17ην Νοεμβρίου 1973, τυγχάνουν συναυτουργοί μετ' άλλων αγνώστων, ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως και επικινδύνων σωματικών βλαβών εις βάρος τραυματιών και των συνοδών τους (καταθ. υπ' αριθμ. 72, 76 και 116).

17) Βασίλειος Γεωργίου Μπουκλάκος, τότε Διοικητικός Δ / ντής του Ρυθμιστικού, απλούς συνεργός, δια της παροχής υλικής και ψυχικής συνδρομής, εις τους υπό στοιχ. 15 κατηγορουμένους και αυτουργός παρανόμου οπλοφορίας, απειλών και βλασφημίας εις βάρος των τραυματιών και των συνοδών του.

18) Δημήτριος Κων. Κατσούλης, Ταγματάρχης Χωροφυλακής, τότε στέλεχος της ΚΥΠ, απλούς μεν συνεργός του υπό στοιχ. 3 ηθικού αυτουργού, δια της παροχής θετικής εις αυτόν συνδρομής εν των πλαισίων της αρμοδιότητος τους και απλούς ομοίως συνεργός των

γνωστών και αγνώστων εγκληματιών εν τη διαπράξει ανθρωποκτονιών και σωματικών βλαβών, δια παραλείψεως ως ανωτέρω της τοιαύτης συνδρομής του εκδηλωθείσης.

19) Δημήτριος Παναγ. Πίμπας, αυτοουργός προκλήσεων εις διάπραξιν κακουργήματος ή πλημμελήματος.

20) Ο υπ' αριθμ. 472 αστυφύλαξ (κατάθ. υπ' αρ. 229), αυτοουργός απόπειρας ανθρωποκτονίας νεαρού μαθητού έμπροσθεν του Μητροπολιτικού Ναού την 17-11-1973.

21) Αγνώστων στοιχείων αστυφύλαξ του Γ' Αστυνομικού Τμήματος, ευρισκόμενος εν υπηρεσία περί ώραν 14.30 της 17-11-1973 αυτοουργός επικινδύνου σωματικής βλάβης εις βάρος του Δημοσθένους Σαμούρη, ιατρού (καταθ. υπ' αριθμ. 145), μεταβάντος αυτόθι κατά την διαδικασίαν παραλαβής του νεκρού αδελφού του.

22) Ιωάννης Νικ. Καλύβας, Υπαστυνόμος, αυτοουργός επικινδύνων σωματικών βλαβών εις βάρος των εξερχόμενων του Πολυτεχνείου σπουδαστών (κατάθ. Θεοδ. Καλούδη, υπ' αριθμ. αρ. 104).

23) Σάκης Ταμπούρης, Ιωάννης Κουρής και Σωτήριος Νάνος, αρχιφύλακες του ΛΖ' Αστυνομικού Τμήματος, συναυτουργοί επικινδύνου σωματικής βλάβης, εις βάρος του Ιωάννου Χρα (κατάθ. υπ' αριθ. 142).

24) Πλήθος αγνώστων δραστών όλων των αναφερθεισών πράξεων, μεταξύ των στρατιωτών, αστυνομικών και απλών πολιτών.

IV. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Εκ των εκτεθέντων δήλον καθίσταται ότι η δίωξις των ως ειρήται πράξεων και ο κολασμός των αποδειχθησομένων ενόχων είναι υποχρέωσις της δικαιοσύνης. Επιτρέψατε όθεν όπως εισηγηθώ προς Υμάς την άμεσον άσκησιν ποινικής διώξεως και την εις τακτικήν ανάκρισιν παραπομπήν της υποθέσεως ως προς απαντάς τους εκτεθέντος στρατιωτικούς και αστυνομικούς, εις την αρμοδιότητα των κοινών ποινικών δικαστηρίων υπαγόμενους ένεκεν της αναπτυχθείσης ανωτέρω συμμετοχής εγκληματικής δράσεων των (αρ. 248 παρ. 1 ΣΠΚ). Οίκοθεν νοείται ότι τα ανακύπτοντα περί την ορθότητα του τε χαρακτηρισμού των πράξεων και τον προσδιορισμόν των υπευθύνων, προβλήματα αληθούς ερμηνείας και ορθής αξιολογήσεως πρεπέστερον θα αντιμετωπισθούν κατά την διαδρομήν της δικαστικής ερεύνης.

Η υπ' εμού ενεργηθείσα ταχεία και αναλυτική - όση μοι δύναμις - έρευνα και τα εκ ταύτης προκύψαντα, κατά τα εκτεθέντα, στοιχεία εντάσσονται εις το προπαρασκευαστικόν και διερευνητικόν πάντοτε πλαίσιον της απλής προκαταρκτικής εξετάσεως, σκοπός της οποίας ως γνωστόν είναι να κριθή αν συντρέχη περίπτωσις ποινικής διώξεως (αρ. 31 παρ. 1 εδ. α ΚΓΔ) και ουχί να ερευνηθή εν πληρότητι και εμπειρισταωμένους η υπόθεσις.

Αναφέρω τέλος ότι εις την παρούσαν δικογραφίαν έχουν ενσωματωθή και αι μηνύσεις των: Γρηγορίου Τρυφ. Παπαδάτου, Κυριάκου Νικ. Σπηριούνη και Δημητρίου Παπαδοπούλου.

Εν Αθήναις τη 14 Οκτωβρίου 1974 Ο ενεργήσας την προκαταρκτικών
εξέτασιν Εισαγγελεύς

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΣΕΒΑΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΥΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΩΝ